

Socializace dítěte předškolního věku vlivem výchovy a vzdělávání

Lenka Badinová

Bakalářská práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Lenka BADINOVÁ**
Osobní číslo: **H108005**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Socializace dítěte předškolního věku vlivem výchovy a vzdělání**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena na:

- předškolní výchovu, socializaci dítěte, sociálnost rodiny, podmínky socializace v předškolním zařízení,

- vývoj a zralost dítěte během předškolního vzdělávání,

- změnu z rodinného prostředí a výchovy do školního prostředí a výchovy.

Součástí bude drobný sociologický výzkum zaměřený na rodinu s cílem postihnout komunikaci mezi rodiči a mateřskou školou.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Bělinová, L. a kolektiv, *Pedagogika předškolního věku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980.

Bruceová, T. *Předškolní výchova*. Praha: Portál, 1996.

Havlinová, M. *Kurikulum podpory zdraví v mateřské škole*. Praha: Portál, 2006.

Hoskovcová, S. *Psychická odolnost předškolního dítěte*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2006.

Kraus, B., Poláčková, V. *Člověk – prostředí – výchova*. Brno: Paido, edice ped.literatury, 2001.

Matějček, Z. *Co děti nejvíce potřebují*. Praha: Portál, 2008.

Nelešovská, A. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2005.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. František Sýkora

Katedra sociální pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce:

16. března 2012

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2013

V Brně dne 16. března 2012

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí katedry

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Socializace dítěte předškolního věku vlivem výchovy a vzdělání zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce. Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Brně dne 20. 4. 2013

Lenka Badinová

Lenka Badinová

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá socializací dítěte předškolní věku vlivem výchovy a vzdělání. Soustřeďuje se na osobnost dítěte a jeho vývoj v této životní etapě. Dále pak popisuje rodinu s předškolním dítětem a její výchovu. Seznamuje s prostředím mateřské školy a jejím posláním v současné společnosti. Zaměřuje se na komunikaci a připravenost rodičů, mateřské školy a dítěte při vstupu do mateřské školy.

Klíčová slova:

socializace, sociální učení, socializační prostředí, osobnost předškolního dítěte, funkce rodiny, výchovné styly v rodině, výchova a vzdělání v mateřské škole, komunikace mezi rodinou a školou, adaptace dítěte do mateřské školy.

ABSTRACT

The thesis deals with socialization of the child in a pre-school age by the influence of education. It focuses on the character of a child and their development in this period. Next, there is described the family with a pre-school child and its education. It meets with nursery school background and its function in today's society. It focuses on communication and readiness of parents, nursery schools and the child when coming in a nursery school.

Keywords:

Socialization, social learning, social background, pre-school child's character, functions of the family, types of education in a family, education in a nursery school, communication between a family and a school, adaption of a child into a nursery school.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Socializace dítěte předškolního věku vlivem výchovy a vzdělání zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce. Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Brně dne 20. 4. 2013

Lenka Badinová

Poděkování

Děkuji panu Mgr. Františku Sýkorovi za metodické vedení, které mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce. Také bych chtěla poděkovat své rodině za pomoc a podporu při zpracování mé bakalářské práce.

Lenka Badinová

OBSAH

ÚVOD	10
CÍL PRÁCE	11
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 SOCIALIZACE A SOCIÁLNÍ UČENÍ	13
1.1 DRUHY SOCIALIZACE	13
1.2 SOCIALIZACE A PROSTŘEDÍ.....	14
1.3 SOCIALIZACE A VÝCHOVA	16
1.4 SOCIALIZACE A OSOBNOST JEDINCE	16
1.5 SHRNUÍ.....	17
2 DÍTĚ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU	18
2.1 ČASOVÉ ROZDĚLENÍ OBDOBÍ	18
2.2 OSOBNOST DÍTĚTE V PŘEDŠKOLNÍM OBDOBÍ	19
2.2.1 Tři pohledy na osobnost dítěte	20
2.2.2 Vývoj sociálních a psychických funkcí.....	21
2.3 SOCIALIZACE V PŘEDŠKOLNÍM OBDOBÍ	23
2.4 SHRNUÍ.....	24
3 RODINA S PŘEDŠKOLNÍM DÍTĚTEM	25
3.1 FUNKCE RODINY A JEJÍ PROBLÉMY	25
3.2 RODINNÁ VÝCHOVA	27
3.3 VÝCHOVNÉ STYLY V RODINĚ.....	29
3.4 SOCIALIZACE V RODINĚ	29
3.5 SHRNUÍ.....	31
4 MATEŘSKÁ ŠKOLA	32
4.1 POSLÁNÍ MATEŘSKÉ ŠKOLY V SOUČASNÉ SPOLEČNOSTI	32
4.2 VÝCHOVA A VZDĚLÁNÍ V MATEŘSKÉ ŠKOLE.....	34
4.3 SOCIALIZACE V MATEŘSKÉ ŠKOLE.....	35
4.3.1 Role pedagoga	35
4.3.2 Prosociální prostředí.....	36
4.3.3 Hra a hraní.....	37
4.4 SHRNUÍ.....	38
5 PŘIPRAVENOST RODINY A MATEŘSKÉ ŠKOLY NA PŘEDŠKOLNÍ VÝCHOVU A VZDĚLÁVÁNÍ	39
5.1 ROZDÍLY MEZI RODINOU A MATEŘSKOU ŠKOLOU	39
5.2 PŘIPRAVENOST VŠECH ZÚČASTNĚNÝCH	41
5.2.1 Připravenost rodičů	41
5.2.2 Připravenost mateřské školy	41
5.2.3 Připravenost dítěte.....	42
5.3 ADAPTACE DÍTĚTE DO MATEŘSKÉ ŠKOLY	43
5.4 KOMUNIKACE MEZI RODIČI A MATEŘSKOU ŠKOLOU	43
5.5 SHRNUÍ.....	45

II PRAKTICKÁ ČÁST	46
6 DROBNÉ VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	47
6.1 CÍLE A METODY ŠETŘENÍ	47
6.2 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU	48
6.3 KAZUISTIKY	48
6.4 INTERPRETACE A ANALÝZA VÝZKUMU	70
ZÁVĚR	73
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	75

ÚVOD

V životě každé člověka by mělo být dětství radostným obdobím. První roky svého života prožíváme zejména mezi svými nejbližšími – svou rodinou. Ta nám poskytuje zázemí a pocit jistoty, učí nás poznávat nejbližší okolí a navazovat první kontakty, utvářet si prvotní postoje.

K prvnímu odloučení od rodiny a zejména od matky přichází zpravidla ve třech letech¹. Dítě vstupuje do mateřské školy nebo do jiného podobného zařízení a rodiče většinou nastupují do pracovního procesu. Tento přechod není nikterak jednoduchý. Do této doby bylo dítě pod ochranou rodiny, většina aktivit a her probíhala s pomocí dobře známé osoby.

S příchodem do mateřské školy se však mění zásadně život dítěte i jeho rodiny. Je to zlomový okamžik mezi dítětem a matkou. Je třeba udělat potřebné kroky vedoucí k tomu, aby adaptace na mateřskou školu proběhla co nejlépe a nenarušila zdravý vývoj dítěte.

Adaptaci dítěte ovlivňuje několik faktorů:

- genetická výbava, kterou dostáváme do vínku již od početí²,
- celková vyzrállost organismu jedince,
- rodina a její fungování včetně výchovných stylů³,
- klima mateřské školy⁴,
- osobnost učitelky.

Všechny tyto faktory se navzájem prolínají a více či méně ovlivňují jedince při socializaci.

Aby vše probíhalo plynule a bez větších problémů, je potřebné navázat spolupráci a vzájemnou důvěru mezi rodinou a mateřskou školou.

---

1 MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. Praha: Grada Publishing, . a. s., 2004, s. 135. ISBN978-80-247-0870-6.

2 DOŇKOVÁ, Olga. NOVOTNÝ, Jan Sebastian. *Vývojová psychologie pro sociální pedagogy*. Brno: Institut mezioborových studií, 2010, s. 17.

3 MATĚJČEK, cit. 1, s. 168.

4 *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Editor Václav Mertin, Ilona Gillernová. Praha: Portál, 2010, s. 23-39. ISBN 978-807-3676-278.

CÍL PRÁCE

Cílem mé bakalářské práce je popsat mechanismy, které ovlivňují socializaci dítěte při vstupu do mateřské školy. Chtěla bych vyzdvihnout význam mateřské školy jako instituce, která napomáhá k uspokojování základních potřeb dítěte a k jeho přípravě na další život.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SOCIALIZACE A SOCIÁLNÍ UČENÍ

Socializace je proces, který probíhá celý život. V jeho průběhu si člověk osvojuje různé formy chování, získává vědomosti a dovednosti, kterými se zapojuje do společnosti. Zároveň svou osobností ovlivňuje společnost⁵.

Podle Krause se na socializaci podílí různí činitelé. Základem je genotyp, což je soubor vlastností, které jsou nám dány do vínku v okamžiku početí. Dále jsou to vrozené dispozice a veškeré vlivy prostředí. Vše je samozřejmě zaštiťováno výchovou, zejména rodinnou. Spojením těchto všech činitelů vzniká fenotyp, což je soubor znaků, kterými se každý jedinec projevuje v daném stadiu svého vývoje⁶.

Socializační procesy vznikají na základě sociálního učení. Skrze každodenní situace, komunikaci a interakce, které jsou nedílnou součástí života. Tři základní formy sociálního učení jsou:

- sociální posilování,
- nápodoba,
- identifikace⁷.

Sociální posilování je jednou ze základních forem sociálního učení. Chování jedince je podpořeno buď odměnou či trestem.

Nápodoba a identifikace jsou si velmi podobné. V obou případech jde o nápodobu daného chování či jednání. Důležitá je však motivace jedince, neboli to, co ho k tomu vede. Při nápodobě jedinec přijímá pouze takové chování, kterým dosáhne uspokojení svých potřeb a přání. U identifikace však přejímá celkové chování konkrétní osoby, ke které vzhlíží a má k ní zpravidla citový vztah. V dětství se dítě nejčastěji identifikuje s rodiči, v pubertě se tímto objektem obdivu stávají vrstevníci⁸.

1.1 Druhy socializace

Vzhledem k tomu, že socializační procesy probíhají celý život, lze je rozdělit do tří vývojových etap:

5 PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, s. 90-91. ISBN 978-80-247-3470-5.

6 KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, s. 64. ISBN 978-807-3673-833.

7 KOHOUTEK, Rudolf. *Sociální učení*. In: *Psychologie v teorii a praxi* [online]. 10. 11. 2008 v 14:01. 2008 [cit. 2013-01-08]. Dostupné z: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/0811/socialni-uceni>

8 DOŇKOVÁ, NOVOTNÝ, cit. 2, s. 100-110.

1. Primární socializace

Tato etapa je nejdůležitějším obdobím v životě jedince. Začíná hned po narození a probíhá zpravidla v rodinném prostředí. Ustanovují se zde první sociální vazby mezi dítětem a osobami, které o ně pečují. Většinou to bývá matka a otec. Učí se žít v malé sociální skupině, která zahrnuje rodiče, prarodiče a sourozence. Vytváří si silné citové pouto ke všem členům rodiny. Dítě zde objevuje sebe samo. Normy a pravidla, které si osvojí při vzájemné interakci uvnitř rodiny, se stávají neměnným a základním kamenem při další socializaci dítěte⁹.

2. Sekundární socializace

Tato období začíná vstupem do větší sociální skupiny. Začátek této etapy je doba, kdy dítě zpravidla nastupuje do mateřské školy nebo do jiného zařízení. Důležité je odpoutání od rodinného prostředí a hlavně od matky, která ve většině případů pobývá s dítětem doma. Dítě se musí osamostatnit, přizpůsobit novému režimu a najít si své místo v této nové společnosti. V této souvislosti se často hovoří o školní socializaci. Dítě je vystaveno jiným nárokům než rodičovským. Vytváří se zde různé tlaky na výchovně vzdělávací práci dítěte ve škole a především dochází k vzájemné interakci s vrstevníky. Dítě hledá své uplatnění v této společnosti a současně chce uspokojovat své vlastní potřeby. Je to úkol velmi nelehký a má rozhodně svůj význam v životě jedince¹⁰.

3. Terciální socializace

Tato etapa se vyznačuje osamostatněním od rodiny a vytvářením vlastního samostatného života. Jedinec vstupuje do širších sociálních vztahů a zaujímá ve společnosti určité postavení neboli společenské role¹¹.

1.2 Socializace a prostředí

Prostor, který jedince obklopuje, lze rozdělit na hmotné předměty a duchovní prostředí, jako jsou věda, umění či morálka¹². Socializace ve velké míře probíhá spontánními a neplánovanými interakcemi v různých prostředích, například v rodině, škole,

9 HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, s. 88-92.

10 HELUS, cit. 9, s. 90.

11 HELUS, cit. 9, s. 92.

12 KRAUS, Blahoslav. POLÁČKOVÁ, Věra. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido - edice pedagogické literatury, 2001, s. 78-79. ISBN 8073150042.

vrstevnických či kamarádkých skupinách, v různých organizacích, které jim vyplňují jejich volný čas. Důležitou roli zde hrají také prostředky masové komunikace - televize, rozhlas, tisk¹³.

Děti a mládež jsou často vystaveny mimoděk působícím vlivům, kterými jsou nuceny přizpůsobit se větší či menší skupině. Některé z těchto prostředí sledují stejné či podobné cíle, nebo se navzájem doplňují. Některé však prosazují zcela odlišné socializační záměry.

Snad nejvýrazněji je to možné sledovat při nástupu dětí do mateřské školy. Co rodina, to svérázné socializační prostředí s rozdílnými názory vůči svému okolí a s rozdílnými výchovnými styly. Přestože rodina je součástí společností a je ve větší či menší míře touto společností kontrolována, působí jedinečným a neopakovatelným způsobem na dítě. Práce pedagoga vyžaduje, aby se orientoval v prostředí, ve kterém dítě vyrůstá a citlivě přistupoval ke každému z nich.

Toto prostředí lze rozdělit na:

Mikroprostředí

Nejdůležitějším mikroprostředím se v prvních měsících života dítěte stává matka, se kterou si vytváří jedinečný vztah. Postupně se prostředí rozšiřuje o členy rodiny, skupinu dětí nebo kamarádů. Tato skupina je omezena počtem lidí a dítě se v ní cítí bezpečně. Je jeho útočištěm¹⁴.

Mezoprostředí

Mezoprostředí tvoří různá mikroprostředí, které ovlivňují socializaci jedince. Dítě se vstupem do mateřské školy stává součástí druhého mikroprostředí. Rozdíly mezi rodinným a školním prostředím staví dítě do různých životních situací. Jsou od něj žádány různé projevy chování a dítě je nuceno se s tím vyrovnat. Že to není vždy lehké, prozrazují různé adaptační problémy dětí, které často trvají i několik měsíců. Rozšiřování mikroprostředí je ale podmínkou pro zdravý vývoj jedince. Dítě si osvojuje nejrůznější techniky chování a jednání, kterými si posiluje zdravé sebevědomí a získává nové poznatky z různých oblastí života¹⁵.

Exoprostředí

Exoprostředí je takové prostředí, s kterým jedinec není v přímém kontaktu. Toto prostředí je mu pouze zprostředkováno druhými lidmi, ke kterým má vztah a kteří o tomto prostředí

---

13 HELUS, cit. 9, s. 87.

14 HELUS, cit. 9, s. 88-92.

15 HELUS, cit. 9, s. 88-92.

hovoří. Jedinec si tak vytváří pouze představu, která ovšem ovlivňuje jeho psychiku a myšlení¹⁶.

Makroprostředí

Toto prostředí začleňuje jedince do velkých společensko-kulturních celků. Život každého jedince je ovlivňován ekonomikou, kulturou, politikou či právními normami státu nebo společnosti, ve které žijeme. Makroprostředí propojuje mikro- exo- a mezo-prostředí lidí a tvoří z nich jakýsi celek, stát, společnost, národ¹⁷.

1.3 Socializace a výchova

Vedle socializačních procesů ve společenském prostředí nelze přehlédnout důležitou roli výchovy. Výchova má zcela jistě důležité místo v socializaci, ale odlišuje se především tím, že záměrně a cíleně působí na rozvoj jedince¹⁸. Historie výchovy ukazuje, že působení na rozvoj osobnosti jedince se koná vždy v určité společnosti, pro konkrétní společnost a na úrovni dané společnosti¹⁹. Mezi výchovou a společností bývá vždy vazba, odráží se v ní ideály a cíle společnosti. Cílem výchovy je dlouhodobá a trvalá pozitivní změna v osobnosti jedince.

Výchovné působení může být přímé (bezprostřední a záměrné ovlivňování jedince) nebo nepřímé (utváření takových podmínek, které působí na individuální vlastnosti)²⁰. Typickým znakem současné výchovy je mnohostranná orientace v ekonomických, politických, kulturních i sociálních směrech. Snaží se rozvíjet fyzické i psychické kvality jedince a současně ho připravovat pro základní sociální role. Stačí se zaměřit na spontánní dětské hry a hned je vidět, kolik sociálních rolí dospělých se v nich odráží.

1.4 Socializace a osobnost jedince

Člověk při příchodu na svět je vybaven genetickými dispozicemi ze strany své matky a otce. Má vrozené reflexy a instinkty. Osobností se stává až v průběhu svého života, působením interakcí v sociálním prostředí, zejména pak pod vlivem výchovy a učení.

---

16 HELUS, cit. 9, s. 88-92.

17 HELUS, cit. 9, s. 88-92.

18 JÚVA, Vladimír. sen & jun. *Úvod do pedagogiky*. 3., dopl. vyd. Brno: Paido, 1997, s. 28. ISBN 80-85931-39-7.

19 JÚVA, cit. 18, s. 30.

20 KRAUS, cit. 6, s. 34.

Podle některých odborníků²¹ se osobností člověk stává kolem třetího roku života. Je to období, kdy vzniká vědomí Já a vůle. Chování jedince a jeho vývoj souvisí s vnitřními a vnějšími podmínkami.

Vnitřní podmínky jsou genetické dispozice, vlastnosti osobnosti a individuální zkušenost. Vnější podmínky jsou determinovány prostředím, ve kterém člověk vyrůstá, a je zprostředkováno zejména učením a výchovou. Vnější podmínky se však lomí přes osobnost člověka, takže působí na každého jedince odlišně. Ten je naopak aktivním subjektem, který se snaží zasahovat do vnějšího prostředí a měnit je k obrazu svému²².

1.5 Shrnutí

Socializace tedy ve svých procesech zahrnuje záměrné i nezáměrné působení na osobnost jedince.

Výchova, učení i prostředí se navzájem prolínají a v daný okamžik v životě člověka hrají méně či více důležitou roli. Všechny jsou ale důležité a musí být zastoupeny ve zdravém vývoji jedince.

---

21 VÍZDAL, František. *Základy psychologie*. 2009. vyd. Brno: BonnyPress, 2009, s. 149.

22 VÍZDAL, cit. 21, s. 150.

2 DÍTĚ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

Předškolní období je zpravidla charakterizováno jako čas, kdy dítě vstupuje do mateřské školy, ve které se připravuje na povinnou školní docházku. Obvykle je to mezi třetím až šestým rokem života²³. Podle Lenky Šulové je v některých odborných pracích toto období charakterizováno jako období od narození až po nástup do školy²⁴. Vzhledem k tomu, že vývoj dítěte probíhá nerovnoměrně a velmi individuálně, je třeba nahlédnout i do období před třetím rokem života. Znat tuto etapu vývoje dítěte je důležité také pro pedagoga, aby dokázal včas diagnostikovat a posoudit problémy dětí, které jsou spojené se vstupem do mateřské školy. Stále častěji se setkáváme se skutečností, že školu navštěvují i děti, které ještě nedosáhly tří let.

2.1 Časové rozdělení období

Novorozenecké období

Vzhledem k délce života je novorozenecké období velmi krátké. Obvykle touto dobou nazýváme prvních šest týdnů života dítěte. Dítě se přizpůsobuje nárokům života mimo dělohu. Prostředí, do kterého se narodí, je pro dítě velmi důležité. Působí na sebe navzájem. Novorozenec je připraven poznávat a chápat nové podněty od prvopočátku. Jeho prvními projevy souhlasu či nelibosti nám oznamuje svým křikem a pláčem. Existují dokonce výzkumy pláče, které nám slouží k diagnostice různých poruch. Lze rozpoznat křik radosti, bolesti, hladu a strachu. Schopnost sociální imitace je jedním z klíčových okamžiků života dítěte. Dítě je velmi brzo schopno napodobovat mimické výrazy, například otevření úst, vystrčení jazyka a tyto má schopnost uložit si do paměti a následně předvést²⁵.

Kojenecké období

Kojenecké období trvá přibližně do jednoho roku. Dochází zde k nejrychlejšímu vývoji dítěte za jeho celou životní dráhu. Ve vzpřímené poloze se pohybuje v prostoru, naučí se manipulovat s předměty a nepochybně dospěje k praktické inteligenci. V rámci sociálního

---

23 MATĚJČEK, cit. 1, s. 135-137.

24 *Psychologie pro učitelky mateřské školy*, cit. 4, s. 13.

25 DOŇKOVÁ, NOVOTNÝ, cit. 2, s. 41-56.

vývoje se objevují první citové vazby, které vznikají mezi dítětem a osobami, které o ně pečují. Zpravidla to bývá matka či otec. Dítě si začíná utvářet první vztahy v kruhu rodinném. Osvojuje si základní principy komunikace, které jsou důležité pro další rozvoj. Utváří si první pocity, zejména při kontaktu s neznámými lidmi, pociťuje strach²⁶.

Batolecí období

Batolecí období trvá přibližně do tří let dítěte. V tomto období se prohlubují všechny složky paměti, tedy vštěpování, uchování a znovu vybavení zkušeností a podnětů. Dítě dokáže napodobit určité činnosti, například stavění kostek. Výrazně se zde projevuje poznání sebe sama, jakožto samostatné bytosti. Typickým projevem je časté odmítání čehokoliv a záchvaty vzteku. Toto období nazýváme obdobím vzdoru. Do určité míry je dítě závislé na matce, avšak postupně opouští ochranné prostředí své rodiny a zapojuje se do širších společenských okruhů, zejména pak do společnosti dětí. Vedle toho se ustanovují základní normy chování²⁷.

Předškolní období

Toto období trvá přibližně od tří do šesti let. Na začátku je charakterizováno první společenskou emancipací dítěte, tedy vstupem do mateřské školy a odpoutání se od nejbližších. Na konci tohoto období je pak charakteristický výrazný krok do společnosti, totiž nástup do školy. Je to čas velkého psychického i tělesného rozvoje. Dítě je neobyčejně aktivní v poznávání okolního světa, vytváří si v něm vlastní postavení a vztah k němu. Učí se navazovat a udržovat vztahy k lidem. Osvojuje si společenské normy a chování na základě jednání a chování dospělých a současně si osvojuje sociální role, které jsou od něho očekávány²⁸.

2.2 Osobnost dítěte v předškolním období

Dítě prožívá jako předškolák dynamické, aktivní období. Projevuje velký zájem o okolní jevy, přijímá kulturní nároky společnosti. Vlastním úsilím objevuje nové podněty, které ho motivují k dalšímu poznávání všeho, co ho obklopuje.

---

26 DOŇKOVÁ, NOVOTNÝ, cit. 2, s. 59-71.

27 DOŇKOVÁ, NOVOTNÝ, cit. 2, s. 76-86.

28 MATĚJČEK, cit. 1, s. 164-169.

Kvalita pohybové koordinace se zvyšuje. Dítě se stává hbitějším a pohyblivějším. Většina her v tomto období jsou spojené s pohybem. Samostatnost se projevuje tím, že dítě se samo obléká, svléká a pečuje o svou hygienu. Rovněž dochází k rozvoji jemné motoriky. V této době si dítě modeluje z plastelíny, stříhá, používá různé materiály pro svou výtvarnou činnost. Kolem čtvrtého roku se vyhraňuje lateralita. Od spontánních čaranic dochází k napodobování základních tvarů až po postavu člověka. Kresba odpovídá úhlu vidění světa očima dítěte²⁹.

V oblasti kognitivního rozvoje dítě vnímá celek, ale zatím není schopno rozlišovat vztahy mezi jednotlivostmi. Snadno se nechá upoutat detailem podle aktuálního zájmu nebo potřeby. Rozvíjí se zrak a sluch, které jsou důležité pro další procesy čtení a psaní ve škole. Nepřesně se však orientuje v čase. Jeho představy jsou však bohaté a barvité. Děti mají obrovskou fantazii, kterou si doplňují mezery mezi jednotlivými ději, často jsou přesvědčeny, že smyšlené lži jsou pravdivé. Tyto představy jsou však pro předškoláka nutné, protože dítě si takto přizpůsobuje těžce přijatelnou nebo pro něj nepochopitelnou realitu. Ke zdokonalování dochází i v oblasti řeči. Roste rozsah vět při mluveném projevu. Dokáže přiřadit pojmy k jednotlivým věcem. V tomto období už dítě dobře ví, že všechno kolem něj má nějaké označení a otázkou „Proč?“ začíná objevovat příčinné souvislosti okolního světa³⁰.

2.2.1 Tři pohledy na osobnost dítěte

Pokud chceme pracovat s malými dětmi, je třeba objasnit si stanovisko, jak na dítě nahlížíme. Je to nezbytné pro práci s dětmi a pro komunikaci mezi pedagogy a rodiči. Povrchní pohled na lidi, kteří pracují s dětmi, může vést k dojmu, že jsou přístupy k jejich výchově jednotné. Avšak často se jejich pracovní a výchovné činnosti liší.

Podle Bruceové je třeba prozkoumat různé způsoby nazírání na dítě. V zásadě existují tři hlavní názory na pojetí osobnosti dítěte³¹.

---

29 *Psychologie pro učitelky mateřské školy*, cit. 4, s. 13-23.

30 DOŇKOVÁ, NOVOTNÝ, cit. 2, s. 88-101.

31 BRUCEOVÁ, Tina. *Předškolní výchova: deset principů moderní pedagogiky a jejich aplikace v praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996, s. 13-18. ISBN 80-7178-068-5.

Empirismus

Tento filozofický směr upřednostňuje poznání jedince ze smyslové zkušenosti. Dospělému je přisuzována role zprostředkovatele, který má za úkol rozpoznat zážitky, dovednosti a vědomosti, které dítě nezná a vhodnými situacemi mu je zprostředkovat. Empiristé pohlížejí na dítě jako na objekt, který je tvárný a formativní. Informace a vědomosti jsou nutné předat přiměřeně, procesy učení probíhají účelově v jednotlivých fázích od jednoduchých po složitější. Role dospělého se mění podle toho, jak pasivní či aktivní je dítě při přijímání informací. Dítě může objevovat nové či přijímat pouze nabízené vědomosti.

Nativismus

Nativisté si myslí, že jedinec má určité vrozené dispozice, které jsou rozhodující při duševním vývoji člověka. Vnější prostředí určuje intenzitu podnětů a vzájemnou závislost mnoha aspektů. Není však hybnou silou duševního vývoje jedince. Tou jsou geneticky dané mechanismy – vrozené dispozice. Podle Roberta Deardena je v předškolní výchově dominantní nativismus. Dítě by se mělo rozvíjet samo a dospělý by mu měl pouze nabízet pomoc, ale nikdy nevnučovat.

Interakcionismus

Názory empirismu a nativismu se jeví příliš jednosměrné, proto předškolní výchova začala čerpat z názorů interakcionistů. Ti hlásají, že osobnost dítěte se vyvíjí vzájemným působením vnějšího prostředí a genetických dispozic jedince. Základem interakcionistického stylu je reciprocita neboli vzájemnost. Dospělý není pouze zkušený instruktor, který dítěti poskytuje vědomosti a informace, ale měl by být prostředník, s jehož pomocí dítě může rozvinout svou vlastní iniciativu při poznávání. Na dítě se pohlíží jako na někoho, kdo potřebuje s ohledem na situaci pomáhat či mírnit ve vlastních aktivitách tak, aby byl vytěžen maximální užitek z vnějšího prostředí.

2.2.2 Vývoj sociálních a psychických funkcí

Pokud se má dítě správně vyvíjet po psychické stránce musí být od jeho narození uspokojovány základní potřeby biologické (strava, teplo, ochrana před nebezpečím)

a potřeby psychické. Podle Zdeňka Matějčka lze tyto potřeby definovat do pěti vitálních potřeb³²:

- **Potřeba určitého množství, proměnlivosti a kvality vnějších podnětů**, které vhodně aktivizují organismus.
- **Potřeba určité stálosti, řádu a smyslu v podnětech**. Cílem při uspokojování těchto potřeb je, aby podněty, které byly zmatené a nezpracované, se staly novými poznatky jako základ pro další učení.
- **Potřeba prvotních emocionálních a sociálních vztahů** nejen k rodičům, ale dalším členům rodiny, ve které probíhá primární socializace. Pokud jsou tyto potřeby dobře uspokojovány, v dítěti se rozvíjí pocit životní jistoty a dochází ke vnitřnímu sjednocení jeho osobnosti.
- **Potřeba společenského uplatnění a společenské hodnoty**. Aby si dítě v budoucnosti dokázalo dostatečně osvojit společenské role a hodnoty ve společnosti, je důležité uspokojení těchto potřeb, při kterých se formuje vlastní identita a uvědomění vlastního já.
- **Potřeba otevřené budoucnosti a životní perspektivy**, která dává člověku naději do budoucna a udržuje v člověku životní aktivitu.

Přirozenou potřebou dítěte je aktivita a iniciativa v pohybových i řečových dovednostech. Stejně tak má dítě silnou potřebu mít pocit jistoty, bezpečí a zázemí, které mu dává především rodina. Tento silný pocit stability mu dodává chuť objevovat, experimentovat, odpoutávat se a objevovat nové věci kolem sebe³³. Některé děti však nemají rády jakékoliv změny, přestávají si být jisté svým zázemím a ztrácejí chuť k aktivitě a jejich zvědavost často vyprchá. Pokud není stabilní zázemí a dítě nemůže projevovat přirozeně svou aktivitu, může být frustrováno. Pokud nedochází k dlouhodobému uspokojování základních potřeb dítěte, kterými jsou pocit jistoty, bezpečí a lásky, mohou se u něho začít projevovat klasické formy obranných mechanismů:

- **agrese** - agresivní chování vůči sobě nebo druhým, sebepoškozování,
- **únik** - stažení se dítěte do svého světa, předstírání nemoci³⁴.

---

32 MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, s. 115-116. ISBN 80-042-5236-2.

33 MATĚJČEK, cit. 1, s. 133-141.

34 HELUS, cit. 9, s. 58-59.

Prožívání dítěte a citové projevy jsou velmi intenzivní, krátkodobé a proměnlivé. Dítě se teprve učí ovládat své city. Vytváří si sebecit³⁵ - dokáže být k sobě kritické, hodnotí své chování, čímž si utváří vlastní identitu a formuje své sebevědomí. Podle Heluse psychologické výzkumy dokazují, že naše já se probouzí teprve soužitím mezi druhými. Tím, že jsme vystaveni nárokům druhých, se srovnáváme nebo ztotožňujeme s ostatními. Toto chování lze pozorovat u dětí v mateřské škole. Děti se inspirují chováním druhým, kopírují a přitom se vymezují svým jedinečným jástvem³⁶.

Děti mezi sebou spolupracují a pomáhají si navzájem. Kolem třetího roku si děti osvojují základní morálně-etické normy, které souvisí se svědomím. Dítě si uvědomuje, co se smí a nesmí. Často ale tyto normy porušuje, protože potřeba objevování a experimentování je silnější. Ale to patří k přirozenosti dítěte a tyto nové objevy a podněty jsou nutné při formování osobnosti. Každodenní interakce uvnitř rodiny jsou pro dítě důležité a tyto emocionální projevy slouží dítěti jako vzory chování, které může dítě každodenně používat³⁷.

2.3 Socializace v předškolním období

V celém procesu socializace dítěte předškolního období dochází ke třem základním změnám³⁸:

1. Zkvalitnění a vývoj **sociální reaktivity**, v rámci které se dítě seznamuje s odlišnými vztahy s vrstevníky, rodiči, prarodiči, sourozenci a s cizími lidmi. Tyto vztahy pak udržuje i rozvíjí a díky nim je dítě stabilnější a jistější při navazování kontaktů v širším sociálním prostředí.
2. Vývoj **sociálních kontrol**, v jejichž průběhu si dítě osvojuje normy společensky žádoucího chování. Tento proces je postupný a velmi individuální, zejména v návaznosti na rozdílné výchovné postupy uplatňované v rodinném prostředí.
3. Osvojování **sociálních rolí**, což jsou vzorce chování, které se od dítěte očekávají vzhledem k jeho věku. Toto osvojování probíhá uvnitř rodiny, ale i mimo ni. Většinou ve skupině vrstevníků v mateřské škole, kde má dítě možnost srovnání s ostatními.

---

35 HELUS, cit. 9, s. 57.

36 HELUS, cit. 9, s. 56.

37 MATĚJČEK, cit. 1, s. 163-170.

38 *Psychologie pro učitelky mateřské školy*, cit. 4, s. 13-23.

I přesto, že je dítě v předškolním období silně citově vázáno na rodiče a rodinné prostředí, rádo ho opouští a pouští se do interakcí se svými vrstevníky. Hrou, která je nejdůležitějším socializačním prvkem v tomto věku, si zkouší různé role, situace, učí se komunikovat a prosadit se v kolektivu.

2.4 Shrnutí

Prožívání, aktivita, iniciativa a zejména hra, tím vším dítě objevuje svět a společnost kolem sebe. Vše je velmi individuální u každého dítěte, ale důležité pro utváření osobnosti. Toto období je velmi dynamické a děti zde poznávají sebe sama, utváří si své vlastní Já.

3 RODINA S PŘEDŠKOLNÍM DÍTĚTEM

Již od pradávna byla lidská společnost různým způsobem koordinovaná a organizovaná. Archeologické výzkumy dokládají, že již v této době člověk měl potřebu žít ve skupině pokrevně spřízněné. Nejmenší sociální skupinou byla a je vždy rodina³⁹.

Je zcela přirozené, že často slyšíme, že rodina je základ společnosti. Je to dáno tím, že v ní probíhá tzv. primární socializace⁴⁰. Uskutečňuje se v ní první kontakt dítěte se společností a s kulturou. Jak se členové rodiny k dítěti chovají, jaké k němu zaujímají postoje a emoce, to vše utváří základní vzorce sociokulturního myšlení a chování. A díky tomu se dítě rozvíjí. Rodinné prostředí dítě obklopuje a chrání a také se do něho promítá. Dítě se na sebe a své chování dívá očima své rodiny, hodnotí své chování a výkony tak, jak ho to rodiče naučili.

3.1 Funkce rodiny a její problémy

Rodina má bezesporu mnoho funkcí. Kromě toho, že se stará o své členy, pečuje o jejich zdraví, bezpečnost a výchovu, má také určité role vůči společnosti. Je to především reprodukce obyvatel.

Protože se společnost vyvíjí, i některé funkce rodiny se mění. Mnohé zanikají, jiné se přetvářejí nebo se rozšiřují. Dvě základní funkce však stále přetrvávají – primární socializace a emocionální stabilizace osobnosti⁴¹.

Pokud se má společnost vyvíjet, je potřeba, aby měla stabilní reprodukční základnu. Biologicko-reprodukční funkce je tedy důležitá nejen pro společnost, ale i pro rodinu. Je tedy v jejím zájmu, aby se rodil takový počet dětí, který by zabezpečil existenci rodiny a tím celé společnosti⁴². Podle Blanky Jeřábkové jsou rodiny s větším počtem dětí již minulostí. V současné době vítězí rodiny s jedním či dvěma dětmi. Pokud dítě vyrůstá samo, dochází však ke ztrátám v socializačních poznacích, které získávají vzájemnou

---

39 MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, s. 22-23. ISBN 80-864-2919-9.

40 HELUS, cit. 9, s. 135.

41 KRAUS, POLÁČKOVÁ, cit. 12, s. 78-79.

42 KRAUS, POLÁČKOVÁ, cit. 12, s. 79.

interakcí. Děti jsou tudíž odkázány na to, aby tyto zkušenosti získávali s jinými dětmi mimo rodinu⁴³.

Sociálně-ekonomická funkce rodiny zastává významné místo v ekonomickém systému společnosti. Rodina jako celek se chová ve společnosti jako spotřebitel a trh je na ní závislý, současně se však zapojuje do výrobní či nevýrobní sféry svým výkonem konkrétního povolání. V důsledku nezaměstnanosti rodičů a zvyšování životních nákladů je tato funkce v současnosti narušena. Projevuje se hmotným nedostatkem rodiny⁴⁴.

Po roce 1989 nastaly změny ve funkci ochranné neboli zaopatřovací či pečovatelské. Zatímco do této doby přejímal tuto funkci částečně stát, po roce 1990 je rodina více zapojena do péče nejen o děti, ale i ostatních členů rodiny. Například vyšší spoluúčastí na zdravotní péči⁴⁵.

Relaxace, rekreace a zábava má být součástí každé rodiny. Je důležité, jakým způsobem tráví členové rodiny volný čas, jakým zájmovým činnostem se věnují. Ale hlavně je důležité do jaké míry tráví tento volný čas pohromadě⁴⁶. Děti učíme nejlépe svým vlastním příkladem. Rodiče se často mylně domnívají, že pro děti dělají maximum, když je přihlásí do nejrůznějších mimoškolních kroužků a zájmových činností. Často jsou pak děti vyčerpané a mají lepší vztah k vedoucímu kroužku než k vlastnímu rodiči. Důležité je totiž, aby tento volný čas byl tráven společně s rodiči a sourozenci, ne s cizími lidmi.

Nejdůležitější a nezastupitelnou složku rodiny tvoří **funkce emocionální**⁴⁷. Žádná jiná instituce nedokáže uspokojit citové potřeby dítěte. Pocit bezpečí, lásky, jistoty nelze ničím nahradit. Již při narození vzniká silná citová vazba k matce a během krátké doby se rozšiřuje na ostatní členy rodiny. Pokud rodina neplní dostatečně tuto roli v životě dítěte, stává se často, že je dítě deprimované nebo i týrané.

Základní společenské chování, návyky a přizpůsobení se společnosti se dítě učí právě v rodinném kruhu svých nejbližších. **Socializačně-výchovná funkce**⁴⁸ rodiny je připravit jedince dostatečně na vstup do praktického života. Je třeba však zdůraznit, že nejenom starší generace vychovává generaci mladší, ale i naopak. V současné době se prarodiče neobejdou bez pomoci mladších členů rodiny při manipulaci s moderními komunikačními prostředky.

---

43 JEŘÁBKOVÁ, Blanka. *Mateřská škola jako životní prostor*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 27. ISBN 80-210-0830-X.

44 KRAUS, cit. 6, s. 80.

45 KRAUS, cit. 6, s. 82.

46 KRAUS, cit. 6, s. 83.

47 KRAUS, cit. 6, s. 83.

48 KRAUS, cit. 6, s. 82.

Rodina, která se snaží zajistit dostatečně všechny podmínky pro zdravý vývoj dítěte, se nazývá **stabilizačně funkční rodina**.

V současné době se však stále častěji setkáváme s přechodným či méně závažnými problémy v rodinách, které jsou způsobeny vnějšími či vnitřními okolnostmi, které přináší každodenní život. Členové rodiny si ovšem toto narušení uvědomují a snaží se společnými silami o nápravu. Jedná se například o špatné bytové podmínky, problémy s dítětem v dospívání nebo finanční nouze.

Problémovou rodinou nazýváme takovou rodinu, která má některé funkce natolik narušené, že hrozí její rozpad. V tomto případě je potřeba vyhledat odbornou pomoc, která jim pomůže řešit jejich situaci.

Vážná situace nastává v případě dlouhodobého narušení některých z funkcí rodiny do té míry, že je ohrožen zdravý vývoj dítěte. Problémy těchto **dysfunkčních rodin** řeší vnější instituce, protože rodina si sama neumí pomoci z bezvýchodné situace. Jsou to například rodiny zatížené alkoholismem nebo rodiny bez dobré vůle napravit danou situaci vhodným řešením.

Rodina afunkční už vysloveně ohrožuje zdravý vývoj dítěte a neplní své povinnosti vůči němu. V tomto případě dochází k odebrání dítěte a umístění do pěstounské péče nebo dětského domova⁴⁹.

3.2 Rodinná výchova

Cílem rodinné výchovy je uvést dítě do společnosti, naučit je orientovat se ve společenském prostředí, přijmout její hodnoty a normy. Dobrou rodinnou výchovou lze nazvat takovou výchovu, která probíhá ve vzájemné rodičovské soudržnosti. Zpravidla se tato soudržnost vyznačuje shodnými výchovnými přístupy a přiměřeným výchovným opatřením obou rodičů⁵⁰.

V současné době může dítě žít v dobrém rodinném prostředí, i když společenství, ve kterém dítě vyrůstá, podle zákona vůbec rodinou není. Výchovnými činiteli můžou být dospělí lidé, kteří žijí v nesezdaném soužití, prarodiče nebo osoba, která o dítě pečuje.

---

49 HELUS, cit. 9, s. 151-153.

50 MATĚJČEK, cit. 1, s. 166-173.

Důležité však je uspokojování základních psychických i fyzických potřeb dítěte tak, aby se mohlo zdravě vyvíjet.

Podle Matějčka⁵¹ jsou základními principy rodinné výchovy:

- **Vzájemné uspokojování duševních potřeb dětí a jejich vychovatelů.** Rodiče prožívají starosti i radosti s dítětem, existuje mezi nimi určité jedinečné citové napětí, které uspokojuje potřeby dítěte i rodiče.
- **Trvalost a hloubka citových vztahů** je typickým znakem rodinné výchovy. Rodiče i dítě jsou k sobě vázány hlubokým citovým vztahem, který uspokojuje potřebu životní jistoty. Děti lásku přijímají i dávají. Životní jistotou rodiče je, že dítěti předává své životní postoje, vědomosti, cíle, naděje a celoživotní snažení, které se dále předává jedinečným způsobem z generace na generaci.
- **Společná budoucnost.** Rodič by měl mít možnost podílet se na budoucnosti svého dítěte, těšit se na ni a plánovat ji. Současně by však měl plánovat i svou budoucnost s ohledem na vývoj dítěte, neoddělovat svůj čas od času dítěte, ale brát to jako společné soužití.
- **Společenství prostoru, času a prožitku.** Společný čas a prostor dítěte a rodičů je spojen a poskytuje vzájemné sdílení prožitků, zážitků či vědomostí. To se pak stává základním předpokladem pro učení a výchovu dítěte. Domov nabízí nepřeborné množství rozhovorů, předávání postojů a modelů společenských vztahů. Důležité je však nechat prostor na soukromí rodičů i dětí, jelikož určitá oblast prožitků, má zůstat pouze jejich.
- Typickým znakem **výchovné interakce** je citové zaujetí rodiče i dítěte při rodinné výchově. Rodič není pouze chladným pozorovatelem chování svého dítěte, ale dává najevo svou libost či nelibost. Takže dochází k vzájemnému působení jednoho na druhého.
- Rodinné **soužití a sdílení** je hlavní silou při rodinné výchově. Pouze v tomto citovém soužití se odměňuje dítě jen tak pro radost a odpouští se bez odčinění.

---

51 MATĚJČEK, cit. 32, s. 28-33.

3.3 Výchovné styly v rodině

Výchovné styly se v různých koutech světa liší podle toho, v jaké kultuře dítě vyrůstá. Vzorce výchovy si přinášíme z dětství, buď se chováme ke svým dětem stejně anebo si říkáme, že tak se ke svým dětem nikdy chovat nebudeme. Zejména v takové výchově, která byla spojena s nadměrnými fyzickými tresty.

Rozlišujeme tři základní styly výchovných přístupů k dítěti:

1. **Autokratický styl**, při kterém rodič používá hodně trestů, na pocity a přání dítěte se příliš neohlíží. Dítě se stává nesamostatné, protože rodič za něj rozhoduje a přebírá za něj iniciativu.
2. **Liberální styl**, se vyznačuje slabou až příliš volnou výchovou. Rodič neklade na dítě téměř žádné požadavky, a pokud ano, není důsledný v jejich plnění. Většinou rodiče dítě omlouvají tím, že dávají prostor rozvoji jeho osobnosti.
3. **Demokratický styl**, při kterém dochází k vzájemné komunikaci mezi dítětem a rodičem. Rodič má jasně stanovené cíle výchovy, ale dítě se od něj učí zejména jeho vlastním příkladem. Rodič podporuje jeho individualitu a dává mu prostor v jasně určených pravidlech⁵².

Výchovné styly v rodině nejsou zpravidla takto bezmezně vyhraněné, většinou se různě prolínají, vzhledem k tomu, že každý z rodičů přináší své vzorce chování z dětství, ze své dosavadní rodiny, ve které žil. Důležité je, abychom dítě měli rádi a výchova probíhala s láskou. Dítě by mělo vědět, že i přesto, že je potrestané, má u nás stále otevřenou náruč, která mu dává pocit jistoty a bezpečí.

3.4 Socializace v rodině

Socializace jedince probíhá celý život od narození až do stáří. Nejprve se rodíme do rodiny orientační, ve které vyrůstáme a kde se formuje naše osobnost. V této rodině zůstáváme po celý život, až dospějeme, staráme se o své rodiče, je to místo, které nám dává pocit jistoty. Později zakládáme rodinu reprodukční, ve které vychováváme své vlastní děti a staráme se

---

52 *Výchovný styl jako stín vlastního dětství*. Rodina.cz: Každodenník o dětech a rodičích [online]. 1999, 19.4.1999 [cit. 2013-03-02]. Dostupné z: <http://www.rodina.cz/clanek23.htm>

o ně. Největší význam má však při socializaci dítěte širší rodina, protože i prarodiče a sourozenci hrají nezastupitelnou roli při sociálním učení jedince⁵³.

Socializační proces je nejintenzivnější v dětství, protože se v tomto časovém úseku rozvíjí základní osobnostní vlastnosti, vytváří se postoje a vzorce chování, které dítě používá dále po celý svůj život. Dětství většinou prožíváme mezi nejbližšími a tou je naše rodina, která je nejvýznamnějším socializačním činitelem⁵⁴.

Rané sociální zkušenosti nám zprostředkovávají lidé, kterým věříme. Aby průběh socializace byl správný, je důležité, jakým způsobem rodina dítě přijala a jakou má zde pozici. Rodiče by měli dítě přijmout bez výhrad a akceptovat jeho individualitu.

V kojeneckém období se utváří důležité pouto mezi dítětem a matkou. Jejím prostřednictvím dítě vnímá svět tak, jak mu ho matka představila. Na základě kladného přijetí dítěte do rodiny si dítě vytváří první předpoklady k sebepojetí, dochází zde k odlišení vlastní osoby od matky. Na základě obecných pravidel, jakým by mělo dítě být, a vlastních osobních zkušeností si rodiče vytváří představu o dítěti a jeho výchově.

V batolecím věku se dítě učí prvním socializačním dovednostem. Dítě má potřebu poznávat nové věci kolem sebe. City a podpora, kterých se dítěti dostávalo do této doby, se odrazilo v jeho osobnosti. Dítě objevuje různé situace a nové lidi, které se učí rozlišovat. Utváří si nové sociální role. Jinak se chová v přítomnosti rodičů, prarodičů nebo jiných dětí v rodině⁵⁵.

V předškolním období se dítě dostává do kontaktu s větší sociální skupinou, zejména se stejně starými dětmi a také s novou autoritou v jeho životě, kterou je učitel. Dítě si osvojuje nové role, které mu určují vztah k dospělým a vztah k vrstevníkům. Dítě začíná chápat obecně uznávané normy chování a zároveň ovlivňuje okolí svými vzorci chování, které jsou jedinečné a přináší si je z rodiny⁵⁶.

V této fázi života začíná rozvíjet osobnost dítěte také mateřská škola, která začíná částečně přebírat výchovnou a zejména vzdělávací funkci rodiny. Rozdíly mezi rodinnou a školní socializací bývají větší či menší, vždy by ale měly obě zúčastněné strany dbát na zdravý vývoj dítěte.

---

53 HAVLÍK, Radomír. *Sociologie výchovy a školy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, s. 67-68. ISBN 80-717-8635-7.

54 HELUS, cit. 9, s. 88-92.

55 DOŇKOVÁ, NOVOTNÝ, cit. 2, s. 76-86.

56 VÁGNEROVÁ, Marie. *Základy psychologie*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2004, s. 277-278. ISBN 80-246-0841-3.

3.5 Shrnutí

V současné době je moderní nabízet dětem nejrůznější kroužky volnočasové aktivity. Ale čas strávený uvnitř rodiny nemohou nahradit žádné instituce. Rodiče by si měli uvědomit, že oni jsou zodpovědní za své dítě, za jejich chování mimo rodinné prostředí. Pocit sounáležitosti, lásky a bezpečí, to vše je třeba pro zdravý vývoj dítěte a poskytují nám to naši nejbližší v rodině.

4 MATEŘSKÁ ŠKOLA

Mateřská škola je po hned po rodině dalším prostředím, ve kterém se dítě učí novým sociálním dovednostem. Poznatky, dovednosti a zkušenosti, které získalo dítě v rodině, si ověřuje v novém prostředí a s novými lidmi.

Předškolní děti si v dřívějších dobách hrály doma a dozrávaly svým vlastním tempem. Většina dospělých uznávala nepsané pravidlo, že děti mají tuto etapu prožít bezstarostně a nezávazně. Tato situace se změnila odchodem rodičů za prací mimo domov. Náhle vyvstala nutnost postarat se o malé děti v době, kdy rodičovská péče není nebo selhává. Došlo se k názoru, že je třeba založit veřejnou výchovnou instituci pro předškolní děti⁵⁷.

Nutnost systematické předškolní výchovy rozpracoval jako jeden z prvních myslitelů Jan Amos Komenský ve svém díle **Informatorium školy mateřské**. Komenský zde nabízí dospělým myšlenku, že v zájmu své vlastní existence je třeba věnovat dítěti v tomto období pozornost, zejména jeho dětským potřebám a individuálním vývojovým zvláštěstím. Je přesvědčen, že dobrý začátek v životě je jedním z předpokladů pro další plnohodnotný život jedince⁵⁸.

V současnosti je mateřská škola místem, kde se děti hrou učí získávat zkušenosti společně s ostatními dětmi, učí se pohybovat v síti sociálních vztahů jak s vrstevníky tak i s dospělými, zkouší si specifické sociální role, které jsou důležité pro jejich další růst.

4.1 Poslání mateřské školy v současné společnosti

Nejčastěji je pojem předškolní výchova spjat s výchovou v mateřské škole. Podle školského zákona 561/2004 je cílem předškolního vzdělávání podpora celkového rozvoje osobnosti dítěte a vytváření základních předpokladů pro pokračování ve vzdělávání. Mateřská škola by měla napomáhat vyrovnat nerovnoměrnosti vývoje dětí a poskytovat speciální pedagogickou péči dětem se speciálními vzdělávacími potřebami⁵⁹.

---

57 *Předškolní a primární pedagogika*. Vyd. 1. Editor Zuzana Kolláriková, Branislav Pupala. Praha: Portál, 2001, str. 127. ISBN 80-717-8585-7.

58 *Předškolní a primární pedagogika*, cit. 57, s. 125.

59 Česká republika. Školský zákon: Úplné znění zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), jak vyplývá z pozdějších změn. In: *SBÍRKA ZÁKONŮ*. 2008. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/uplne-zneni-zakona-c-561-2004-sb>

Podle Blanky Jeřábkové jsou mateřské školy v současné společnosti nezbytné, protože se změnilo životní prostředí dětí⁶⁰:

- Vzhledem k tomu, že okolí bydliště dětí se v poslední době změnilo, děti nemají bezpečná místa na hraní a k navazování kontaktu s vrstevníky.
- Rodiče potřebují sladit svůj život mezi zaměstnáním, rodinou a dalšími požadavky dnešní společnosti, tudíž potřebují mít k dispozici zařízení, ve kterém budou zaopatřeny jejich děti.
- Mateřská škola musí vyrovnávat nedostatky v socializaci, které si dítě přináší z rodiny. Struktura rodiny se v současnosti změnila. Vícegenerační rodiny nahradili mikrorodiny. Děti nemají možnost získat základní zkušenosti, dovednosti a sociální vztahy v rodině, která má pouze jednoho sourozence. Tudíž jim mateřská škola dává příležitost komunikovat s vrstevníky, ohleduplnosti k druhým, přizpůsobit se společenským normám a pravidlům.
- Mateřská škola pomáhá dítěti při přechodu z rodiny do širší společnosti.

Život současné rodiny se změnil. Volný pohyb dětí je značně omezen a rodiče často děti doprovází do různých kroužků. Tyto aktivity bývají časově náročné a při počtu dvou dětí v rodině je třeba dobře vše zorganizovat. Stále méně času zbývá pro společný život v rodině. Rodiče se často domnívají, že pokud dítě navštěvuje co nejvíce kroužků, dělá pro něho maximum. Opak je však pravdou. Stále častěji můžeme vidět děti, které přichází v brzkých ranních hodinách do mateřské školy a opouští ji jako jedni z posledních. Cesta z mateřské školy však nevede do kruhu rodinného, ale do dalších zájmových organizací. Sice už po boku rodičů, ale stále to není čas strávený s rodiči.

Děti v současné době navštěvují mateřskou školu hlavně z ekonomických důvodů. Rodič většinou musí chodit do práce a mateřská škola mu plní hlavně funkci pečovatelskou. Ne vždy jsou si rodiče vědomi toho, že rozmanitost mateřské školy při výchovných a socializačních procesech, je doma neuskutečnitelná⁶¹.

---

60 JEŘÁBKOVÁ, cit. 43, s. 27-28.

61 JEŘÁBKOVÁ, cit. 43, s. 28.

4.2 Výchova a vzdělání v mateřské škole

V roce 1999 vznikl Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, který je nazýván „Bílou knihou“. V tomto dokumentu jsou formulovány hlavní cíle vzdělávací politiky v naší zemi, které vyplývají z individuálních i společenských potřeb⁶².

Na základě tohoto dokumentu vznikl Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (dále jen RVP PV). Obsahuje obecné požadavky pro předškolní vzdělávání. RVP PV určuje společný rámec, který je třeba zachovat při tvorbě vlastního školního vzdělávacího programu.

Tento školní vzdělávací program (dále jen ŠVP) je chápán nejčastěji jako školní kurikulum. V širším pojetí je školní kurikulum chápáno nejen jako vzdělávací program, ale celkový život školy a vše, co s ním souvisí. Jsou to nejen cíle, prostředky a podmínky vzdělání, ale doplňkové a neplánované aktivity mateřské školy, zejména divadla, společenské akce, ale i nečekané události v okolním světě, v přírodě. Nedílnou součástí kurikula je klima školy, které je velmi důležité. Vztahy mezi všemi zaměstnanci, dětmi a personálem, mezi školou a rodiči – to vše hraje důležitou roli při výchově a vzdělávání ve školních institucích⁶³.

ŠVP je povinný dokument školy, který obsahuje vzdělávací obsah, prostředí a práva a povinnosti pedagogů. Je veřejně přístupný a platí pro všechny třídy mateřské školy⁶⁴. Každý pedagog si na základě ŠVP vytváří třídní vzdělávací program, který se týká přímo konkrétní třídy. Jsou to materiály pracovní povahy, které obsahují konkrétní nabídku činnosti přizpůsobené věkovému složení třídy⁶⁵.

Výchova a vzdělání v mateřské škole by měla být uskutečňována takovým způsobem, aby umožňovala rozvoj každého jednotlivého dítěte s ohledem na jeho individuální možnosti a potřeby. Proto je žádoucí, aby každý pedagog dříve než začne TVP tvořit, poznal děti a jejich individuální možnosti, potřeby a zájmy. Některé mateřské školy používají k poznání dítěte vstupní dotazník pro rodiče, který jim sdělí základní informace o dítěti. Na

---

62 Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha. 1. vyd. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2001, 98 s. ISBN 80-211-0372-8. Dostupné z: <http://aplikace.msmt.cz/pdf/bilakniha.pdf> str. 13-14

63 Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha, cit. 62, s. 30-32.

64 Hrajeme si, zpíváme, cestičky do světa hledáme!: Školní vzdělávací program na období od 1. 9. 2011 do 31. 8. 2013. In: *Základní škola a mateřská škola Moravské Bránice* [online]. 2011 [cit. 2013-03-21]. Dostupné z: http://zsmorbranice.sweb.cz/dokumenty/svp_ms.pdf

65 SMOLÍKOVÁ, Kateřina. Praktický průvodce třídním vzdělávacím programem mateřské školy. Vyd. 1. V Praze: Výzkumný ústav pedagogický, 2006, s. 31. ISBN 80-870-0004-8.

základě tohoto dotazníku si pedagog doplňuje vlastní informace, které získává většinou pozorováním dítěte v prostředí mateřské školy⁶⁶.

Vzdělávací potřeby a zájmy dětí by se měly odrážet v každém TVP a měly by být zohledňovány při realizaci každodenních činností.

4.3 Socializace v mateřské škole

Sekundární socializace v mateřské škole se uskutečňuje zejména mezi vrstevníky. Děti si hrou zkusí různé role a vytváří si mezi sebou vztahy. Důležitým činitelem je pedagog, který citlivým způsobem přistupuje k dítěti a optimálně rozvíjí jeho individualitu. Neodmyslitelnou součástí socializace je komunikace nejen mezi pedagogem a dítětem, ale i mezi pedagogem a rodiči a také mezi pedagogem a ostatními zaměstnanci školního prostředí.

4.3.1 Role pedagoga

V mateřské škole probíhá celá řada různých aktivit a vztahů. K úspěšnému zvládnutí těchto činností potřebuje pedagog profesní dovednosti, které se vztahují k výtvarným, hudebním, fyzickým a dalším činnostem. Hlavní body profesních dovedností pedagoga mateřské školy jsou:

- **Odborné a metodické dovednosti**, které souvisí s tím, co pedagog s dětmi dělá a čím se zabývá, jakým způsobem má tyto aktivity metodicky a didakticky zpracované.
- **Speciálně výchovné a diagnostické dovednosti**, které se vztahují zejména k respektování vývojových a individuálních zvláštností dětí. Pedagog průběžně provádí pedagogickou diagnostiku, aby mohl včas reagovat na změny ve skupině dětí a k rozlišování aktuálního stavu dítěte.
- **Sociálně psychologické dovednosti**, které lze chápat jako učení získávané předpoklady pro sociální interakce, do kterých pedagog vstupuje nejen s dětmi, ale i s dospělými⁶⁷.

---

66 SVOBODOVÁ, Eva. *Vzdělávání v mateřské škole: školní a třídní vzdělávací program*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, s. 53-57. ISBN 978-807-3677-749.

Aby socializace dítěte v mateřské školce byla úspěšná, je potřeba, aby pedagog rozvíjel zejména své sociálně-psychologické profesní dovednosti, jakými jsou:

- akceptování jedinečnosti dítěte takového, jaké je,
- vcítění se do potřeb a přání dětí i rodičů,
- naslouchání a porozumění informacím, které nám sdělují rodiče a děti,
- respektování emocionálních stavů a prožitků dítěte,
- vyjadřování se ke konkrétním situacím, které jsou důležitou cestou k správnému výchovnému působení,
- umět dítě pochválit a umět zvládnout kritické situace,
- podporování sebekontroly a seberegulací u dětí i u sebe,
- porozumění neverbálním projevům a respektování odlišností⁶⁸.

Profesních dovedností je jistě mnoho a není jednoduché vše zvládnout. Jaký tedy vlastně má být pedagog? Měl by být hlavně osobností, která kromě dobrých komunikačních schopností a psychické odolnosti, má mít vřelý a kladný vztah k dětem a svou profesi mít rád.

4.3.2 Prosociální prostředí

S nástupem do mateřské školy vstupují do života dítěte noví lidé. Kromě pedagoga a zaměstnanců škol jsou to ostatní děti, které nastupují nebo již delší dobu navštěvují mateřskou školu. Děti vytváří menší sociální skupinu, ve které probíhají vzájemné interakce.

Podle Vágnerové je funkcí sociální skupiny uspokojovat různé potřeby. Zejména malé sociální skupiny mají na člověka největší vliv, protože mezi jejími členy existují určité vztahy. Tato skupina přímo působí na jedince, který má ve skupině svou sociální pozici⁶⁹.

Být prosociální znamená umět se chovat k ostatním lidem ve skupině tak, aby to přinášelo užitek nejen mě, ale i ostatním. Prosociální vlastnosti rozvíjíme u dětí již v předškolním

67 *Psychologie pro učitelky mateřské školy*, cit. 4, s. 23-39.

68 *Psychologie pro učitelky mateřské školy*, cit. 4, s. 31-35.

69 VÁGNEROVÁ, Marie. *Základy psychologie*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2004, s. 308-316. ISBN 80-246-0841-3.

věku. Zejména v mateřské škole musí děti trávit čas s ostatními dětmi, musí respektovat společná pravidla, prostě se sžít s ostatními tak, aby všichni byli spokojeni⁷⁰.

Aby se dítě cítilo bezpečně v prostředí mateřské školy a mohlo se zdravě rozvíjet v kolektivu ostatních dětí, mělo by se naučit:

- poznat sám sebe a porozumět vlastním emocím,
- poznat druhé a pochopit jejich chování a emoce,
- mít úctu sám k sobě a k druhým,
- znát sociální pravidla a normy.

Prosociální chování každého jedince je významným přínosem pro celou naši společnost. Člověk by měl umět řešit situace tak, aby z toho neměl pouze výhody pro sebe, ale měl by mít na mysli i potřeby ostatních lidí. Sociálně patologickým jevům ve společnosti se dá předcházet právě tím, že učíme děti prosociálnosti.

4.3.3 Hra a hraní

Hra je podřízena pravidlům, má svůj čas a prostor a nepřináší žádné hodnoty ani majetek. Jaký tedy má význam v životě jedince zejména dětí?

Přináší nám prožitky, interakci a radost, které jsou tolik potřebné a cenné pro další rozvoj v životě jedince. Obrovský význam má v mateřské škole, protože pomocí her organizuje pedagog vzdělávací záměry. Učí děti přizpůsobovat se pravidlům, spolupráci s druhými, komunikaci a hlavně je naprosto přirozenou součástí jeho života.

Pedagog v roli pozorovatele zkoumá potřeby a zájmy dětí při hře, dozvídá se o vztazích mezi dětmi a o jejich schopnostech i problémech⁷¹.

Z pohledu sociálního vývoje lze hry rozdělit podle sociální vyzrálости dítěte na:

- **Samostatné hry**, které pozorujeme už u kojenců. Dítě si hraje s chrastítkem, s prstíky, s panenkou či autíčkem. V dospělosti tuto samostatnou hru může pozorovat třeba při zájmových činnostech, jako jsou modelářství nebo luštění křížovek.

---

⁷⁰ *Psychologie pro učitelky mateřské školy*, cit. 4, s. 125-141.

⁷¹ SVOBODOVÁ, cit. 66, s. 98-102.

- **Paralelní hry** pozorujeme u dětí, které spolu nespolupracují. Děti si hrají vedle sebe, příliš spolu nekomunikují, spíše jde o vzájemné napodobování a motivaci k experimentování.
- **Sdružující hry** umožňují vykonávat skupině dětí více činností. Například při hrách na domácnost, kdy holčičky většinou vaří a napodobují maminku, chlapci jezdí autem do práce. Děti spolu nespolupracují, ale občas proběhne komunikace, vědí o sobě.
- **Kooperativní hry** vyžadují, aby se děti spolu domlouvaly a spolupracovaly. Vzájemnou interakcí vytváří společná pravidla, různé situace a vzájemně si pomáhají.

Každá hra může být uzpůsobena vyspělosti hráčů, pedagog by měl hru podpořit vhodnými pomůckami a motivací. Pomocí her může pedagog řešit různé situace ze života i z prostředí mateřské školy⁷².

4.4 Shrnutí

Škola jako instituce poskytuje sekundární socializaci dítěti. Nástupem do mateřské školy se výrazně mění život dítěte a to jakým způsobem se k němu budou chovat všichni zúčastnění vzdělávacího procesu, má vliv na jeho vývoj do budoucna. Velmi důležitá je komunikace a spolupráce mezi rodinou, dítětem a školou a je potřeba, aby všichni měli stále na mysli zdravý a plnohodnotný rozvoj dítěte.

---

72 SVOBODOVÁ, cit. 66, s. 98-102.

5 PŘIPRAVENOST RODINY A MATEŘSKÉ ŠKOLY NA PŘEDŠKOLNÍ VÝCHOVU A VZDĚLÁVÁNÍ

Pozornost, která se věnuje přechodu dítěte z rodiny do mateřské školy, není příliš velká. Většina publikací se věnuje až prvotním problémům, které vznikají při nástupu dítěte do základní školy. Z mého pohledu pedagoga v mateřské škole je to velká škoda, protože právě tento zlomový okamžik je pro dítě velmi důležitý.

Bylo by dobré si uvědomit, že až do této doby dítě žilo v rodinném prostředí, které mu poskytovalo pocit bezpečí a ochrany. Nejbližší členové rodiny uspokojovali potřeby dítěte, byli mu stále nablízku a dítě se pohybovalo v důvěrně známém prostředí.

Vstupem do mateřské školy dítě tuto ochranu a bezpečí ztrácí. Pokud není dostatečně připraveno zejména po psychické stránce, bývá tento vstup provázen problémy. Dítě se musí vyrovnat s neznámým prostředím, s cizími lidmi a dětmi a přijmout jiné normy a povinnosti, než na jaké bylo zvyklé z rodinného prostředí.

Podle Blanky Jeřábkové je přechod z rodiny do mateřské školy důležitým bodem v socializačním procesu. Praxe dokazuje, že řada mateřských škol i rodičů se nedostatečně věnuje přípravě dětí na vstup do mateřské školy⁷³.

5.1 Rozdíly mezi rodinou a mateřskou školou

Bylo by vhodné, aby si dítě ještě před vstupem do mateřské školy osvojilo několik technik potřebných k zvládnutí nových socializačních situací. Je to například krátkodobé odloučení od matky, seznámení se s cizími dětmi i dospělými a určitá samostatnost při oblékání a základních hygienických návycích. Čím větší jsou rozdíly mezi rodinou a mateřskou školou, tím větší je zátěž, které je dítě vystaveno⁷⁴.

---

73 JEŘÁBKOVÁ, cit. 43, s. 151.

74 JEŘÁBKOVÁ, cit. 43, s. 151.

Charakteristika rodiny a mateřské školy

Rodina	Mateřská škola
City v rodině probíhají spontánně a přímo, členové rodiny reagují na dítě s podobnou intenzitou. Členové rodiny reagují na potřeby jednotlivce, vše probíhá přirozeně, volně, bez ostychu.	City v mateřské škole děti nevyjadřují přímo, ale slovně popisují, děti se cvičí v nových citových prožitcích, které vznikají v různých situacích. Pedagog se neorientuje na jednotlivce, ale na situaci.
Výchova probíhá v přirozených podmínkách, na které je dítě od narození zvyklé. Není časově ohraničena a nemá žádné konkrétní vzdělávací normy, vše probíhá přirozeně.	Výchova se uskutečňuje v konkrétním čase podle daných norem, je záměrná a probíhá mezi stejně starými dětmi, které jsou si rovny. Dítě zde poznává, že je jeden z mnoha.
Délka pobytu v rodině není nijak časově ohraničena, rodina je na celý život.	Délka je pevně ohraničena a doba pobytu je jasně předurčena zpravidla na 2-3 roky před nástupem do školy.
Sociální identitu má dítě danou již pobytem v rodině od narození.	Sociální uznání si dítě musí postupně vybudovat. Mělo by být do nepřehledné skupiny stejně starých dětí postupně začleňováno.
Schopnosti a dovednosti dětí v očích rodičů bývají nejlepší.	Výkony dětí bývají srovnávány s ostatními dětmi v kolektivu a pedagog tak lépe vidí rozdíly mezi jednotlivci.
Kvalifikace na funkci rodiče není potřeba žádná.	Kvalifikace na funkci pedagoga je potřebná, musí být předepsané vzdělání a pedagog musí splňovat určité osobnostní požadavky.
Chování dítěte rodiče chápou a považují je za normální a přirozené.	Chování dítěte v mateřské škole ve srovnání s ostatními dětmi může být chápáno jako nežádoucí ⁷⁵ .

Je tedy jasné, že rozdíly mezi rodinou a mateřskou školou existují a proto je potřeba připravenost obou prostředí na novou situaci v životě dítěte. Není možné, aby se uskutečnila v jeden den. Problémy, které mohou nastat, by mohly mít špatný vliv na rozvoj jedince. Je třeba si uvědomit, že dítě opouští poprvé v životě jeho důvěrně známé prostředí, které mu poskytovalo pocit bezpečí, a musí se vrhnout do skupiny stejně starých dětí, která je pro něj neznámá.

---

75 JEŘÁBKOVÁ, cit. 43, s. 151-155.

5.2 Přípravenost všech zúčastněných

Aby přechod dítěte z rodiny do mateřské školy byl co nejméně náročný pro všechny zúčastněné strany, je potřeba navázat vztah mezi rodinou a školou.

Úkolem mateřské školy je rodinnou výchovu dítěte doplňovat, proto by pedagog měl přijmout rodiče i dítě jako partnera, respektovat ho a radit se s ním na společných výchovných a vzdělávacích postupech. Důležitá je tedy komunikace mezi rodiči a pedagogem.

Než dítě nastoupí do mateřské školy, měl by rodič získat dostatek informací o fungování školy. Z komunikace mezi rodiči a pedagogem by mělo být patrné, že pedagogovi záleží na tom, aby se dítě cítilo v novém prostředí mateřské školy dobře⁷⁶.

5.2.1 Přípravenost rodičů

Příchod do mateřské školy mohou rodiče svým dětem ulehčit nebo také ztížit. Někdy se stane, že rodiče na pedagoga žárlí, protože najednou nejsou jedinými osobami v životě dítěte, ke kterým mají jejich děti citový vztah. Rodiče se také musí připravit na to, že dítě už nemohou celý den kontrolovat. Co celý den jejich dítě prožívá, jak se rozvíjí, se dozvídá jen zprostředkovaně od pedagoga nebo od samotného dítěte. Proto rodič musí získat důvěru v dítě i pedagoga, aby měl jistotu, že je dítě v pořádku, že vše zvládne, a že je o ně řádně postaráno. Stává se, že rodič, zejména matka, se těžko od dítěte odpoutává. To dítě pochopitelně vycítí a projeví se to při jeho příchodu⁷⁷. Mohou vznikat také hádky mezi rodiči, protože nejsou jednotní v tom, jestli jejich dítě má nebo nemá navštěvovat mateřskou školu. Nebát se komunikovat s pedagogem je základním předpokladem pro správné zvládnutí této nové situace. Přechod dítěte z rodiny do nového prostředí by nemělo být chápáno jako zlo, ale jako získávání nových vědomostí, dovedností a obohacení života dítěte i celé rodiny.

5.2.2 Přípravenost mateřské školy

Přípravenost mateřské školy začíná už při zápisu dítěte do ní. Tam pedagog navazuje první kontakt s rodiči i s dítětem. Zápis do mateřské školy probíhá většinou tři až čtyři měsíce

---

⁷⁶ SVOBODOVÁ, cit. 66, s. 64-65.

⁷⁷ JEŘÁBKOVÁ, cit. 43, s. 160-162.

před začátkem školního roku. Při zápisu by měl pedagog nabídnout základní informace o vzdělávání a výchově v mateřské škole.

Zásady, kterými se má mateřská škola řídit při příchodu nových dětí jsou následující:

- Přechod dítěte by měl být plynulý a problémy, které při něm vznikají, by rodiče ani pedagog neměl zlehčovat.
- Rodiče by měli být informováni o pedagogických koncepcích mateřské školy, zvláště by mělo být zdůrazněno, že mateřská škola doplňuje rodinnou výchovu a má vlastní výchovné a vzdělávací poslání.
- Rodiče by měli být seznámeni s režimem dne v mateřské škole a s jejími aktivitami.
- Pedagog by měl poučit rodiče o možnostech, jak dítě připravit na nové prostředí, jak usnadnit vstup do nového kolektivu, a také by měli dát rodičům možnost odložení docházky do mateřské školy, zejména pokud má dítě větší problémy než je obvyklé. Případně doporučit vyšetření ve školských poradenských zařízeních, například v pedagogicko- psychologické poradně⁷⁸.

Pedagog by měl také připravit ostatní děti v mateřské škole na příchod nových kamarádů. Měl by děti seznámit s problémy, které mohou nastat, a měl by děti zapojit do řešení vzniklých situací. Proto pedagog vytváří správné prosociální prostředí v mateřské škole, učí děti empatii a pomoci druhým.

5.2.3 Přípravenost dítěte

V naší společnosti je zvykem, že se zjišťuje připravenost dítěte na vstup do základní školy. Tato školní zralost se zjišťuje zpravidla v pedagogicko-psychologických poradnách. Pro vstup do mateřské školy však neexistuje žádné vyšetření, které by zralost a připravenost dítěte zjišťovalo. Mezi obecně známá pravidla patří především to, že dítě se umí samo obléknout a svléknout, má základní hygienické návyky a je schopno se samo najíst.

Je třeba také odlišit připravenost dítěte rodiči a jeho vlastní psychický a fyzický stav. Často se stává, že nejistota rodičů, jejich negativní přístup k mateřské škole anebo také přehnané očekávání má vliv na nezdařilý přechod dítěte⁷⁹.

---

⁷⁸ JEŘÁBKOVÁ, cit. 43, s. 173-174.

⁷⁹ JEŘÁBKOVÁ, cit. 43, s. 162-171.

Co se týká samotného stavu dítěte, pedagog by si měl ověřit, zda jsou u dítěte dostatečně rozvinuty sociální dovednosti, zkušenosti v emocionální oblasti, smyslové a tělesné funkce.

5.3 Adaptace dítěte do mateřské školy

Když dítě nastupuje do mateřské školy, měla by to být významná událost celé rodiny. Adaptace dítěte by měla probíhat pozvolna a nenásilnou formou. Pro ulehčení vstupu dítěte do mateřské školy nabízejí některé mateřské školy návštěvy rodičů a dětí ještě před termínem nástupu⁸⁰.

Úspěšnost adaptace dítěte do školního prostředí také závisí na osobnostních a profesních kvalitách pedagoga. Proto je důležité, aby se pedagog stále profesně zdokonaloval, například účastí na různých školeních podporující výchovu a vzdělání v mateřské škole.

Eva Svobodová doporučuje školní slavnosti či společná tvoření s rodiči. Zejména by si měli rodiče i mateřská škola ujasnit, co vlastně očekávají jeden od druhého. Třídní vzdělávací program slouží obvykle jako učební plán pro pedagogy, ale může mít i další funkci. Například může vymezit společné aktivity s rodiči. Možností je nepřeberné množství, záleží na pedagogickém sboru a chuti spolupracovat⁸¹.

Naše mateřská škola pořádá jarní a podzimní dílny, kde si děti za účasti rodičů vytváří různými technikami výrobky.

Taktéž pořádá výlety za spoluúčasti rodičů, besídky a společně s dětmi ze základní školy vánoční vystoupení, aby i rodiče předškoláků měli možnost poznat práci učitelů a dětí ze základní školy, kam možná nastoupí.

Hlavní je individuální přístup ke každému dítěti, empatie a dostatek času, který by měla mateřská škola poskytnout každému rodiči i dítěti.

5.4 Komunikace mezi rodiči a mateřskou školou

Než dítě nastoupí do mateřské školy, měl by rodič obdržet dostatek informací o tom, jak mateřská škola funguje. Taktéž pedagog by měl získat co nejvíce informací o dítěti

---

80 BEČKOVÁ, Ivana. Adaptace dítěte v mateřské škole. In: *Metodický portál* [online]. 2008, 11. 04. 2008[cit. 2013-02-21]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/P/2215/ADAPTACE-DITETE-V-MATERSKE-SKOLE.html/>

81 SVOBODOVÁ, cit. 66, s. 66-69.

a o prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. Nejlepším prostředkem k výměně informací je komunikace. Ta může probíhat verbálně, neverbálně a činy. Předmětem komunikace by měly být informace, které nám sdělují nové či neznámé skutečnosti o situaci, prostředí nebo o problému, které nás zajímají. V neposlední řadě náš postoj k problému a naše sebepojetí, nakolik známe problematiku dané situace a jak se bude komunikace vyvíjet, popřípadě na základě jakých pravidel⁸².

Kontakt mezi rodiči a školou by měl probíhat tzv. sociální komunikací. Sociálně komunikační činností dochází k výměně informací, představ, pocitů a postojů. Předpokládá se, že aktivita musí být nejen na straně hovořícího, ale i na straně naslouchajícího. Sociální komunikace ovlivňuje, mění a rozvíjí vztahy mezi účastníky sociálního styku a je nezbytná pro utváření společenských vztahů⁸³.

Mateřská škola, ve které pracuji jako pedagog, nabízí rodičům a dětem několik možností, jak získat informace o prostředí, kam budou jejich děti docházet. Kromě zveřejněných informací na webu školy, mají rodiče možnost zúčastnit se informační schůzky, která se koná před nástupem dítěte do mateřské školy.

Po zápisu dítěte do mateřské školy, který se zpravidla koná na konci dubna, je pro něj připraven dvouměsíční adaptační program. Dítě za přítomnosti rodičů nebo prarodičů navštěvuje 1x týdně mateřskou školu. Seznamuje se s novým prostředím, hračkami, kamarády a také s režimem dne. Rodiče mají možnost se zeptat na cokoli pedagoga, vidí ho v přímé interakci s ostatními dětmi. Děti mají možnost se zapojit do řízených činností nebo jen přihlížet. Přítomnost rodiče je velmi důležitá. Dává jim pocit bezpečí a jistoty. Dopolodní návštěva končí pobytem na zahradě mateřské školy, která je rozlehlá a dobře vybavená. Musím konstatovat, že tento adaptační program je v naší mateřské škole oblíbený.

S rodiči nově přijatých dětí pedagog pravidelně konzultuje jejich adaptaci v mateřské škole. O důležitých akcích školy jsou rodiče informováni pomocí nástěnek, které jsou umístěny hned při vstupu do budovy. Rodiče, dítě a pedagog mají většinou různé představy o docházce do mateřské školy. Proto je třeba správná komunikace, která je v počátku v rukou pedagoga, a citlivý přístup ke každému dítěti i rodiči.

---

82 SÝKORA, František. *Úvod do studia předmětu sociální komunikace*. Brno: Institut mezioborových studií, 2008, s. 6.

83 SÝKORA, cit. 82, s. 4.

5.5 Shrnutí

Jestli bude začátek v mateřské škole pro dítěte dobře využitou příležitostí seznámit se s novou společností a bude-li mít kladný vliv na jeho další vývoj do budoucna, záleží na více faktorech:

- na celkovém vývoji dítěte,
- na organizačních a strukturálních podmínkách v mateřské škole a rodině,
- na vztazích mezi rodiči, dítětem a mateřskou školou a na komunikaci mezi nimi,
- na připravenosti rodiny, dítěte a prostředí v mateřské škole, včetně osobnosti pedagoga⁸⁴.

---

84 JEŘÁBKOVÁ, cit. 43, s. 155-162.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 DROBNÉ VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

V teoretické části jsou popsány mechanismy, které mají vliv na dítě při primární a sekundární socializaci. Dále pak je prostor věnován rodině, mateřské škole a výchově a vzdělávání dítěte. Důležité je i zpracování tématu o připravenosti rodičů, dítěte i mateřské školy na předškolní vzdělávání. Prvotním předpokladem pro správné zvládnutí problémů, které vzniknou při nástupu dítěte do mateřské školy, je příslušné vzdělání a profesní dovednosti pedagoga, včetně jeho respektování individuálních zvláštností dítěte.

6.1 Cíle a metody šetření

Cílem praktické části je poukázat na problémy, které vznikají při adaptaci dítěte v mateřské škole a jejich následné řešení. Také chci upozornit, že při správné socializaci dítěte je nutná spolupráce rodičů, pedagoga a dalších školských zařízení, kterými jsou například pedagogicko - psychologické poradny.

Výzkumné šetření jsem provedla formou kazuistik, které se v kvalitativním výzkumu nazývají případové studie. Jejich podstatou je sběr dat, aniž by byly v počátku stanovené hypotézy. Jde o to, prozkoumat určitý široce definovaný jev a získat o něm maximální množství informací. Teprve po nasbírání dostatečného množství dat lze formulovat závěry, které mají společné rysy. Hypotézy nebo teorie vzniklé na základě kvalitativního výzkumu však nezobecňujeme. Jsou platná právě jen pro vzorek, na kterém byla data získána⁸⁵.

Podle Martina Sedláčka patří případová studie k základním metodám kvalitativního výzkumu. Detailní studium jednoho nebo více případů je považováno za způsob, jak porozumět složitějším sociálním jevům⁸⁶.

Kazuistiku jsem si zvolila proto, že vystihuje konkrétní sociální chování a problémy jednotlivých případů.

Strukturu kazuistiky jsem si stanovila takto:

- rodinná a osobní anamnéza,

---

85 ŠVARÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, s. 22-26. ISBN 978-80-7367-313-0.

86 ŠVARÍČEK, cit. 85, s. 96.

- vstupní školní anamnéza po měsíční docházce,
- výchovné a vzdělávací postupy,
- další anamnézy např. lékařská, psychologická,
- průběžná školní anamnéza po tříměsíční docházce,
- zhodnocení výchovných a vzdělávacích postupů, doporučení.

Metody, které jsem použila při sběru dat potřebných k jednotlivým kazuistikám, byly analýzy osobní dokumentace, analýzy spontánních produktů činností a pedagogické pozorování.

6.2 Charakteristika výzkumného vzorku

Mateřská škola, ve které jsem provedla výzkumné šetření, se skládá ze dvou tříd. Třída o počtu 15 dětí je složena zejména z předškolních dětí a dětí pětiletých. Druhá třída o počtu 20 dětí se skládá z nově nastupujících dětí a dětí do pěti let.

Pro své výzkumné šetření jsem si vybrala děti, které byly nově přijaty do mateřské školy. Výzkumným vzorkem bylo pět chlapců a pět děvčat, které navštěvovaly třídu s vyšším počtem dětí.

6.3 Kazuistiky

Kazuistika č. 1

Milan

Osobní a rodinná anamnéza:

Milan vyrůstá v rozvedené rodině společně s matkou a starší sestrou. Žijí u prarodičů. Matka pracuje jako prodavačka, sestra je starší o 8 let a navštěvuje základní školu v nedalekém městě. Do mateřské školy ho vodí nejčastěji sestra, která jde poté sama do školy. Vyzvedává ho také sestra, občas matka. Svou nepřítomnost při vyzvedávání syna omlouvá matka velkou zaměstnaností. O otci nemáme žádné informace. Adaptační

program neabsolvoval, matka se nezúčastnila ani informační schůzky. Před nástupem do mateřské školy se nezúčastňovali žádných aktivit spojených s mateřskou školou. Při nástupu do mateřské školy byl ve věku 3 let a 11 měsíců.

Vstupní školní anamnéza:

Nástup do mateřské školy a adaptace - první týden měl problémy s odloučením od sestry, plakal, ale nechal se přesvědčit ke vstupu do třídy. Druhý týden už byl bez problémů, do třídy vstupoval nenápadně, nepotřeboval kontakt s učitelkou. Rozloučil se se sestrou v šatně a vklouzl do třídy. Vzhledem k tomu, že chodil velmi brzo, obvykle nebyly ve třídě žádné děti, nebo jen velmi málo. Většinou se schoval za skříňku, aby na něho učitelka neviděla a hrál si.

Vztah k učitelce – Nevyžaduje pozornost, je tichý, příliš nemluví, neumí požádat o pomoc, spíše trpí v ústraní.

Vztah k dětem – v kolektivu je nenápadný, s ostatními dětmi si chce hrát, ale neví jak. Bere jim často hračky a pak očekává, že ho vezmou děti mezi sebe. Opatrně s nimi komunikuje, dodržuje společná pravidla, často pozoruje, jak si hrají ostatní.

Vztah ostatních dětí k dítěti - děti i přesto, že jim bere hračky, ho přijímají mezi sebe. Často se podvolí aktivnějšímu dítěti.

Emocionální projevy - je plachý, klidný, nenápadný, trošku nedůvěřivý až vystrašený.

Řeč – není mu rozumět, stydí se a šeptá. Bojí se promluvit, vyhýbá se komunikaci.

Hrubá a jemná motorika – bez problémů, v normě.

Osobní hygiena, oblékání, stolování – téměř samostatný ve všem.

Jiné zvláštnosti – při řízených činnostech se nezapojuje, s učitelkou komunikuje jen v nejnnutnějším případě. Při kreslení nebo tvoření si nevěří.

Výchovné a vzdělávací postupy:

Učitelka se snaží získat jeho důvěru, například pomocí při hrách, stavění z kostek, při oblékání a stolování. Nenásilnou formou ho zapojuje do řízených činností a častým chválením a povzbuzováním motivuje k dalším výkonům. Obzvláště vhodné jsou jejich ranní rozhovory, vzhledem k menšímu počtu dětí. Různými příběhy nebo pohádkami si

popisují situaci, kterou prožívá, aby tak získal pocit, že v této situaci není sám a že se může obrátit na někoho, kdo mu pomůže. Tak jak to slyšel v pohádce.

Nedaří se zlepšit komunikaci s matkou vzhledem k tomu, že se o něho stará většinou sestra.

Průběžná školní anamnéza (prosinec):

Adaptace v mateřské škole – ranní odloučení od matky nebo sestry zvládá bez problému i přesto, že bývá často nemocný.

Vztah k učitelce – učitelku příliš nevyhledává, ale občas dokáže požádat se stydlivým výrazem o pomoc.

Vztah k ostatním dětem – pravidla v mateřské škole respektuje, ale stále neví, jak se zapojit do hraní ostatních dětí, často je škádlí, bere jim hračky, ale po zapojení si s nimi umí hezky hrát.

Vztah ostatních dětí k dítěti – nevyhledávají ho, spíše se on přidává k druhým dětem při hraní.

Emocionální projevy – stále stydlivý, ale jinak veselý.

Řeč – je málo hovorný, mluví potichu, nenápadně, s dětmi komunikuje klidně, při oslovení učitelkou se stydí. Zvládá přednést krátkou báseň, ale šeptem.

Hrubá a jemná motorika – vše v normě.

Osobní hygiena, oblékání, stolování – téměř samostatný, vše bez problémů.

Zhodnocení výchovných a vzdělávacích postupů, doporučení:

Důvěra mezi učitelkou a dítětem byla navázána, i když je stále nesmělý. Při řízených činnostech začal spolupracovat, stále však nemá důvěru ve svoje schopnosti a dovednosti. Nemá rád, když je středem pozornosti, ale je rád, když se mu učitelka chvíli věnuje. Komunikace s matkou se nezlepšila. Jinak působí spokojeně. Předpokládáme, že adaptace byla úspěšná, i vzhledem k tomu, že se Milanovi nechce odpoledne domů.

Kazuistika č. 2**Ondřej****Osobní a rodinná anamnéza:**

Ondřej vyrůstá v úplné rodině a je nejmladší ze tří sourozenců. Jeho bratr je o 11 let starší, sestra je starší o 16 let. Matka pracuje jako prodavačka, otec pracuje v soukromé firmě jako soustružník. Starší sestra studuje Střední pedagogickou školu, mladší bratr školu základní. Kvůli výchovným problémům navštěvuje matka se starším synem poradnu. Vzhledem k tomu, že rodiče hodně pracují, není na Ondru příliš času. Stará se o něj hlavně sestra a babička. Ve volných chvílích se mu věnuje spíše matka. Umí jezdit na kole. Chodí cvičit do Sokola. Adaptační program neabsolvoval, informační schůzky se matka zúčastnila, aktivně se zúčastňovali i jiných aktivit, které pořádala mateřská škola. Při nástupu do mateřské školy byl ve věku 3 let a 6 měsíců.

Vstupní školní anamnéza:

Nástup do mateřské školy a adaptace – při nástupu do MŠ neměl žádné problémy s odloučením od matky. Je velmi pohybově nadaný, řeč zvládá včetně R a Ř, má bohatou slovní zásobu. V sebeobsluze je samostatný, v jídle taktéž, pokud chce. Nevydrží v klidu, neustále třepe rukama a má napnuté dolní končetiny. Třepe hlavou, pobíhá, skáče a je nebezpečný sám sobě. Často si cumlá palec a žmoulá si přitom ucho. Chvilky hyperaktivity se střídají s chvílemi naprosté uvolněnosti. Leží na zemi a vypadá, že téměř usne, nevnímá. Pak vyskočí a opět pobíhá. Na vycházce odbíhá a povídá si s cizími lidmi. Neumí si hrát s dětmi, bere jim hračky, tahá je za vlasy, napadá je fyzicky i slovně. Rodiče si stěžovali, že děti nechtějí kvůli němu chodit do školky.

Ondra nastoupil od 1. září na celodenní docházku. Adaptační program před nástupem do mateřské školy neabsolvoval – rodiče chodili do práce, hlídala ho babička, která opatrovala ještě invalidního manžela. Těžko se mu usíná, je neklidný. Odloučení od matky zvládl bez problémů, neplakal. Často vykřikuje a upozorňuje na sebe, příliš si neumí hrát, všechno ho rozptyluje. Je velmi impulzivní, rád středem pozornosti i za cenu toho, že někomu ublíží.

Vztah k učitelce - vyžaduje pozornost, vykřikuje, skáče do řeči, má potíže s respektem autority, nerespektuje pravidla ve třídě, pokřikuje po rodičích ostatních dětí.

Vztah k dětem - vybírá si spíše pasivní děti, s kterými si hraje, které může ovládat, určuje, co budou dělat, ale dokáže projevit náklonnost i lítost při pláči kamaráda.

Vztah ostatních dětí k dítěti - ke hře děti Ondry nevyhledávají, spíše se mu vyhýbají, je pro ně příliš živý, neustále je zapojován zpět do kolektivu, nové děti se ho bojí, neustále na ně padá nebo do nich vráží, šlápne jim na nožku.

Emocionální projevy - Ondra je netrpělivý, roztěkaný, impulzivní, všímá si drobností u druhých a upozorňuje na ně, jinak je veselý, přítulný, potřebuje tělesný kontakt.

Řeč- má znalost jména, příjmení, bydliště, správná výslovnost, mluví překotně, bohatá slovní zásoba, pamatuje si situace, které se staly před delší dobou, a vše dokáže popsat, umí perfektně všechny barvy, sociální užití řeči v normě, umí požádat o pomoc.

Hrubá motorika- pohyblivý, ale nepřesné pohyby, často padá, když chce, tak umí pěkně cvičit, někdy při cvičení na někoho spadne nebo šlápne, neustálé propínání končetin a cumlání palce, při radostných projevech třepe hlavou i rukama, stojí na špičkách, nekoordinován.

Jemná motorika- málo vyvinutá, umí stříhat nůžkami, ale tužku drží křečovitě, puzzle do sebe tlačí násilím, u kreslení nemá trpělivost.

Osobní hygiena, oblékání, stolování- když chce, tak zvládá dobře, ale vše ho rozptyluje, takže při větším počtu dětí v místnosti se neobléká nebo nejí, jídlo mu často padá.

Výchovné a vzdělávací postupy, doporučení (říjen):

Matka byla upozorněna na chování syna, včetně třepání končetin a cumlání palce. Učitelka konzultovala jeho chování s psychologkou z PPP a poté doporučila matce vyšetření v PPP a na neurologii. Byly vytvořeny pravidla, která se snažili společně dodržovat.

Anamnéza z psychologické poradny:

Dítě z 3. rizikové gravidity, porod v 39. týdnu, brániční kýla, hned po narození operován. Raný PMV v normě, vývoj řeči a hrubé motoriky byl uspišený. MŠ od 3 let, stížnosti na neklid, neposednost, nerespektuje autority, ubližuje dětem (stížnosti ostatních rodičů).

3r. 8m - odloučí se od rodičů a do poradny jde sám. Vrhá se na hračky, často je mění a u žádné dlouho nevydrží. Je psychomotoricky instabilní, má hyperaktivní projevy, občas i negativismus a známky emoční a afektivní lability. Kresebný projev je lehce opožděný. Impulzivní projevy vyplývají z diagnostiky ADHD, nejde však o agresivní chování. Ondřej také často propíná nožky a třepe přitom rukama, tím projevuje své emoce. Uklidňuje se také cumláním palce. Tyto projevy podle psychologa budou se zráním nervové soustavy odeznívat. Doporučeno neurologické vyšetření.

Anamnéza z neurologie:

Ondřej má pohybové stereotypie – extrémní držení dolních končetin, třepe přitom rukama – vidět doma i v mš denně, reaguje na oslovení, chce být středem pozornosti. Neudrží pozornost, během vyšetření odchází. Neurologické vyšetření bez ložiska nálezu.

Doporučení: vhodné potravinové doplňky – omega 3 mastné kyseliny, pyridoxin.

Průběžná školní anamnéza (prosinec):

Domluva s rodiči příliš nezabírá. Matka jeví znaky hyperaktivity. Učitelka popisovala matce v přítomnosti Ondry situace, které nastali během dne, co se ten den přihodilo. Ondra se zapojoval do vyprávění. Na závěr sdělila matce, že si s Ondrou vše vysvětlili a že už to zítra bude jistě dobré. Na to odpověděl Ondra paní učitelce, že ona bude taky hodná. Matka brala tento projev jako šikovnost syna.

Výchovné a vzdělávací postupy:

Při ranním scházení dětí se snaží učitelka zaměstnat Ondry na druhém konci třídy, aby se nové děti nebály vstoupit do třídy. Společně několikrát během dne opakují piktogramy s pravidly, zejména co je správné. Během řízené činnosti má Ondry poblíž sebe, aby mohla včas eliminovat kontakt s druhými dětmi. Neustále ho vrací zpět do kolektivu, vysvětluje dětem, že je hodný a že už jim nebude ubližovat. Chování se nepatrně zlepšilo, dobrý vliv na něj má pravidelný režim dne. Je důležité, aby Ondra věděl, že přesto, že udělal něco špatně, má ho učitelka stále ráda. Autorita učitelky je taktéž velmi důležitá. Při stolování sedí učitelka v jeho blízkosti a usměrňuje jeho chování. Při oblékání má v šatní skříňce

nalepená pravidla, jak se má oblékat. Osobní hygiena probíhá pod dozorem učitelky nebo ostatních zaměstnanců mateřské školy. Pravidelně komunikujeme s matkou i s PPP. Mezi rodiči a učitelkou vznikla důvěra.

Průběžná školní anamnéza (únor):

Adaptace v mateřské škole – problémy se objevují při změně učitelky, respektuje autoritu pouze učitelku, která je v třídě pravidelně. V případě její nepřítomnosti neposlouchá, ubližuje ostatním dětem, nedodrжуje pravidla. Stále si příliš nehraje, spíše vymýšlí, jak se stát středem pozornosti. Například jezdí s autem tak rychle, že naráží do zdi, točí se dokola tak dlouho, až spadne, v umývárně otevřel dětem jejich pasty na zuby a zašpinil s nimi umyvadla, je nebezpečný sobě i ostatním dětem. Neustále potřebuje dozor dospělého.

Vztah k dětem – oproti začátku školního roku se zlepšil, vybírá si pasivní děti, učí se respektovat jejich názory, ale má problém s dodržováním pravidel.

Vztah ostatních dětí k dítěti – mírné zlepšení, občas si s ním dokážou hrát. I přesto, že jim občas ublíží, je pro některé děti zdrojem neuvěřitelných nápadů a obdivu, často ho napodobují.

Emocionální projevy – stále převládá impulzivita, netrpělivost, je veselý, má rád kontakt s ostatními.

Řeč – výslovnost správná, překotně mluví, často vykřikuje, má tendenci popisovat hlavně zrakové vjemy, při činnostech, u kterých musí přemýšlet, se nudí anebo neví.

Hrubá a jemná motorika – pravá laterální vyhraněna, při kreslení se dokáže chvíli soustředit, neodchází, dokáže poskládat puzzle – 4 dílky.

Osobní hygiena, oblékání, stolování – v osobní hygieně začal mít občasné problémy s pomočováním, někdy i třikrát denně, oblékání i stolování umí, ale vše ho rozptyluje. Za přítomnosti pedagoga je vidět zlepšení.

Zhodnocení výchovných a vzdělávacích postupů, doporučení:

Učitelka si dokázala získat autoritu, kterou Ondřej s občasnými výkyvy respektuje. Lze pozorovat zlepšení vzhledem k tomu, že je neustále pod dohledem. Tato situace je však náročná pro učitelku, vzhledem k tomu, že do třídy dochází 20 dětí. Učitelka na základě

doporučení pedagogicko-psychologické poradny (dále jen PPP), podstoupila školení v jejich poradně na téma Dítě s ADHD, aby lépe pochopila chování dítěte. Komunikace s rodiči je pravidelná, stále se však nepodařilo sjednotit výchovné postupy. Po domluvě s matkou bylo doporučeno další vyšetření v PPP s žádostí o asistenta pedagoga na příští školní rok.

Kazuistika č. 3

Evelína

Osobní a rodinná anamnéza:

I přesto, že Evelína byla přijata do mateřské školy od září, nastoupila až v lednu, protože v tomto měsíci dovršila tři let. Pochází z úplné rodiny. Má starší sestru, která navštěvuje místní základní školu. Rodina Evelíny žije v domě společně s prarodiči. Všichni pracují, mají rodinnou firmu. Do mateřské školy ji přivádí a vyzvedává hlavně matka, otec jen zřídka. Evelína na adaptační program nedocházela, matka se zúčastnila informační schůzky. Rodina se občas účastní aktivit mateřské školy. Matka navštěvuje pravidelně cvičení rodičů a dětí v místním Sokole.

Vstupní školní anamnéza:

Nástup do mateřské školy a adaptace – odloučení od matky proběhlo bez problémů, neplakala a dle slov matky se na školku těšila. Je velmi šikovná, do her dětí a řízených činností se zapojuje.

Vztah k učitelce – kladný, spíše ji vyhledává, drží se v její blízkosti.

Vztah k ostatním dětem – přátelská, bezproblémová, respektuje pravidla.

Vztah ostatních dětí k dítěti – kamarádká, děti ji vyhledávají, je oblíbená.

Emocionální projevy – klidná, vyrovnaná, přemýšlí, než něco udělá.

Řeč – drobné nesrovnalosti ve výslovnosti, s matkou navštěvují logopedii, sociální užití řeči je v normě.

Hrubá a jemná motorika – vše v normě, ráda skládá puzzle, zvládne i 40 dílků.

Osobní hygiena, oblékání, stolování – bez problémů, téměř samostatná.

Výchovné a vzdělávací postupy:

Výchova a vzdělání probíhají dle třídního vzdělávacího programu. Evelína nemá žádné závažné výchovné ani vzdělávací problémy, často se plete pouze v poznávání barev. Komunikace s matkou je výborná. Matka se ptá pravidelně asi 3 x týdně, zejména v počátku adaptace.

Průběžná školní anamnéza (březen):

Adaptace v mateřské škole – bez problémů.

Vztah k učitelce – občas vyžaduje její pozornost, ale jinak naprosto samostatná.

Vztah k ostatním dětem – kamarádká, umí si pohrát i sama.

Vztah ostatních dětí k dítěti – je sociálně přizpůsobivá, vstřícná.

Emocionální projevy – klidná, vyrovnaná, vše v normě.

Řeč – stále chodí na logopedii, je slyšet zlepšení.

Hrubá a jemná motorika – vše v normě, bez problémů, ráda kreslí.

Osobní hygiena, oblékání, stolování – naprosto samostatná, včetně zapnutí zipu.

Zhodnocení výchovných a vzdělávacích postupů:

Výchova a vzdělání probíhá dle třídního vzdělávacího plánu, adaptace a sociální chování je bez problémové, vše v normě. Evelínka je velmi empatická, ráda pomáhá učitelce i ostatním dětem. Komunikace s matkou výborná. Matka komunikuje s učitelkou pravidelně 1x týdně, i přesto, že nejsou žádné problémy.

Kazuistika č. 4

Jan

Osobní a rodinná anamnéza:

Honzík pochází z úplné rodiny. Při nástupu do mateřské školy byla matka na mateřské dovolené s mladším sourozencem. Přesto že žijí odděleně od prarodičů, mají společnou zahradu stejně jako rodina jeho o půl roku mladšího bratrance Jiříka a velmi často se

vzájemně navštěvují. S Jiříkem nastoupili do mateřské školy současně. Při nástupu do školy byly Honzíkovi 3 roky a 8 měsíců.

Vstupní školní anamnéza:

Adaptace v mateřské škole – první dva týdny chodil domů po obědě, pak začal chodit na celodenní docházku. I přesto, že byla matka upozorněna, že je to příliš brzo. Při ranním vstupu chvíli pláče, ale nechce, aby byl viděn. Chtěl by být doma s maminkou a mladším bratrem. Ví, že je maminka doma. V šatně smlouvá často s matkou, aby měl jistotu, že alespoň něco bude po jeho. Při řízených činnostech je aktivní, rád se zapojuje. Má tendenci dovyprávět věci za učitelku. Navštěvoval adaptační program, pravidelně se zúčastňuje aktivit mš, chodí cvičit do Sokola.

Vztah k učitelce – Má rád pochvalu, vše co řekne učitelka, bere vážně a chce dostat správnosti věci, učitelku bere jako autoritu.

Vztah k ostatním dětem – s některými dětmi se znají z rodinných dovolených, je fixován na bratrance, má tendenci mu pomáhat a starat se o něho, je kamarádský, rád pomáhá ostatním.

Vztah ostatních dětí k dítěti – přátelský, sociálně přizpůsobivý, nechá se strhnout živějšími dětmi.

Emocionální projevy – citlivý, ale hraje si na hrdinu, občas impulzivní, ale nechá si vše vysvětlit.

Řeč – patlavost, sociální užití v normě s ohledem na věk, zvládne krátkou báseň s chybami.

Hrubá a jemná motorika – pohybově nadaný, šikovný, při střihání nebo kreslení malá trpělivost, často mu padá tužka z ruky, chce mít vše rychle hotovo.

Osobní hygiena, oblékání, stolování – osobní hygiena bez problémů, v oblékání pomalý, vše ho rozptyluje, ale chce vypadat dospěle, tak nechce s ničím pomoci. Při stolování je vybíravý v jídle, jí pomalu a malé kousky, snaží se alespoň ochutnat.

Výchovné a vzdělávací postupy:

Při adaptačních potížích byla doporučena hračka z domu, aby měl něco svého. Výchova a vzdělání probíhají dle TVP. Je aktivní při řízené činnosti, učitelka se ho snaží co nejvíce zapojovat a chválit. Jinak bez problémů.

Průběžná školní anamnéza (prosinec):

Adaptace v mateřské škole – docházka do školy se zhoršila, Honzík odmítá jít do školy už doma, po cestě zvrací a matka ho násilím vleče do budovy. Tyto stavy se opakují často, je i často nemocný. Pokud se mu podaří přijít do třídy, chvíli se vzteká, ale pak celkem dobře spolupracuje.

Vztah k učitelce – bez problémů.

Vztah k ostatním dětem - bratranec, na kterého byl v počátku fixován a pomáhal mu, si hraje s jinými dětmi a Honzíka bere jako jednoho z dalších. To Honzík nelibě nese, při hrách je rád vůdčí osobou.

Vztah ostatních dětí k dítěti – bez problémů.

Emocionální projevy -stále impulzivní, občasné projevy zlosti.

Řeč – beze změn.

Hrubá a jemná motorika – beze změn.

Osobní hygiena, oblékání, stolování – hygiena, oblékání beze změn. V jídle mírně zhoršeno.

Zhodnocení výchovných a vzdělávacích postupů, doporučení:

Náhlou změnu v chování při docházce do školy matka vysvětluje častou nemocí Honzíka. Učitelka s ním hovořila sama, bez přítomnosti matky, a Honzík jí řekl, že chce být doma s maminkou a bratrem, když je maminka stejně doma. Učitelka tuto skutečnost sdělila matce a navrhla jí, aby s ním o tom promluvila. Dále doporučila docházku buď na nějaký čas omezit anebo se domluvit pouze na dopoledne. Učitelka navrhla matce, aby ho utvrdila v tom, že ho má ráda a vysvětlila mu, proč chodí do mateřské školy. Učitelka se taktéž více věnovala Honzíkovi, aby měl pocit jistoty, že je vše v pořádku. Týdenní třídní plán byl zaměřen více na rodinu a na režim dne. Matka se zpočátku bránila omezit docházku na dopoledne, ale po další domluvě s učitelkou souhlasila.

Zhodnocení výchovných a vzdělávacích postupů (leden):

Adaptační problémy, se zlepšily, Honzík chodí pouze na dopolední docházku.

Kazuistika č. 5

Adélka

Osobní a rodinná anamnéza:

Adélka žije v úplné rodině. Maminka je těhotná, do práce nechodí, tatínek je živnostník. Žijí sami, ale prarodiče je často navštěvují. Adaptační program navštěvovala, ale spíše pozorovala a lpěla na blízkosti matky. Adélka chodí s maminkou cvičit do místního Sokola. Při nástupu do mateřské školy byla ve věku 3 let.

Adaptace v mateřské škole – vytrvale ráno pláče, zpočátku i celý den, školu navštěvuje pouze dopoledne, odmítá spolupracovat. Do ničeho se nezapojuje, i přesto, že jsou střídány různé činnosti během dopoledne, stále poplává a ptá se na maminku.

Vztah k učitelce – několikrát jí řekla, že ji nemá ráda, zlobila se na ni. Učitelku z jiné třídy však ráda má a viditelně jí projevuje náklonnost. Pokud je však se svou učitelkou sama, lpí na její blízkosti.

Vztah k ostatním dětem – Je opatrná, spíše pozoruje, nechce se vzdálit od učitelky, hraje si pouze s Honzíkem, kterého zná z rodinného prostředí.

Vztah ostatních dětí k dítěti – normální.

Emocionální projevy -velmi citlivá, v počátku plačtivá, velmi opatrná.

Řeč – patlavost, sociální užití řeči v normě.

Hrubá a jemná motorika – do pohybových her a různých prolézaček se nezapojuje, je velmi opatrná a při chůzi na vycházce se drží stále učitelky za ruku, kreslení a skládání puzzle v normě.

Osobní hygiena, oblékání, stolování – téměř denně se pomočuje, odmítá chodit na WC. Nechce ani pít, hrníček si nosí každý den domů. V oblékání a stolování nesamostatná, potřebuje pomoc.

Výchovné a vzdělávací postupy:

Matce bylo doporučeno odložit docházku do mateřské školy. Ta to však odmítla. Učitelka se snaží Adélku něčím zaměstnat hned při příchodu do třídy, to funguje, i když stále poplává a ptá se, kdy už přijde maminka. Dále bylo matce doporučeno, aby s ní hodně promlouvala o mateřské škole a také, aby si Adélka přinesla něco z domu. Učitelka využila kamaráda Honzíka k tomu, aby ji více vtáhl do hraní si s ostatními dětmi.

Průběžná školní anamnéza (prosinec):

Adaptace v mateřské škole – adaptace se zlepšila, výrazný zlom nastal, když si Adélka začala nosit do třídy fotku maminky. Fotku při příchodu zavěsila na speciálně vytvořené místo.

Vztah k učitelce – lpí na učitelce, často jí projevuje náklonnost, nevyžaduje pozornost, ale je pořád v její blízkosti. Učitelku respektuje.

Vztah k ostatním dětem – kamarádká, ale příliš si nehraje, hodně pozoruje a poslouchá.

Vztah ostatních dětí k dítěti - přátelský, bez problémů.

Emocionální projevy – velmi citlivá, přítulná, nerada se zapojuje do řízených činností, hodná.

Řeč – beze změny.

Hrubá a jemná motorika – velmi opatrná, při vycházkách se drží více vzadu, jemná motorika v normě, ráda kreslí.

Osobní hygiena, oblékání, stolování – mírné zlepšení, toalety a oblékání. Stravování se zlepšuje, pokud je v blízkosti učitelka.

Zhodnocení výchovných a vzdělávacích postupů, doporučení:

Velký zlom nastal, když si Adélka mohla přinést do školy fotku matky. Tu si přinesly později i ostatní děti a celý vzdělávací blok jsme věnovaly rodině. Na děti to působilo velmi pozitivně. Komunikace s maminkou probíhá poměrně pravidelně. Učitelka a matka se společně dohodly, že pro tento školní rok bude Adélka docházet do školy pouze na dopoledne, vzhledem k její citlivosti. Jinak výchova a vzdělání probíhají dle TVP, učitelka musí citlivě přistupovat k jejím individuálním potřebám.

Kazuistika č. 6

Jakub

Osobní a rodinná anamnéza:

Jakub pochází z úplné rodiny. V době nástupu do mateřské školy je matka na rodičovské dovolené s mladším synem, otec je živnostník. Rodina žije sama, nicméně často navštěvovaná prarodiči. Do mateřské školy ho vodí a vyzvedává převážně matka. Adaptační program neabsolvoval. Jakub chodí cvičit do místního sportovní organizace Sokol a rodina se aktivně zapojuje do aktivit mateřské školy. Při nástupu do mateřské školy byl ve věku 3 let.

Vstupní školní anamnéza:

Adaptace v mateřské škole – nástup do mateřské školy bez problémů. Chodí pouze na dopoledne. Je fixován na kamarádku Kláru, kterou zná z rodinného prostředí, často se navštěvují. Klára dochází do mateřské školy již druhým rokem.

Vztah k učitelce – v kontaktu je plachý, nevyhledává ji, když je dotázán učitelkou, dívá se na kamarádku Kláru a ta mu napoví, co má říci.

Vztah k ostatním dětem – hraje si pouze s Klárkou, pokud je nemocná, neví, co má dělat a s kým si hrát, taktéž více lpí na učitelce. Klárka je jeho jistota.

Vztah ostatních dětí k dítěti – bez problémů.

Emocionální projevy – plachý, tichý, bez vlastního názoru, nechá se snadno zmanipulovat.

Řeč – mluví špatně a málo, příliš nekomunikuje, spíše přihlíží.

Hrubá a jemná motorika – vše v normě, bez problémů, neumí skládat puzzle.

Osobní hygiena, oblékání, stolování – osobní hygiena bez problémů, v oblékání potřebuje dopomoc, ale šikovný. Při jídle nechce sám jíst, učitelka ho musí krmit.

Výchovné a vzdělávací postupy:

Výchova a vzdělání postupující podle TVP. Komunikace s rodiči bezproblémová. Vzhledem k tomu, že s adaptací nebyly větší problémy, je úkolem učitelky více ho osamostatnit a naučit ho se samostatně rozhodovat, více komunikovat.

Průběžná školní anamnéza:

Adaptace v mateřské škole – bez problémů.

Vztah k učitelce – hezký, více s ní hovoří, umí požádat o pomoc.

Vztah k ostatním dětem - i přesto, že je na Klárce stále závislý, dokáže si hrát i s jinými dětmi, ale stále má tendenci ustupovat v interakci s druhými.

Vztah ostatních dětí k dítěti – kamarádský, bezproblémový, vůdčí typy ho více vyhledávají, protože se snadno podřizuje.

Emocionální projevy - klidný, hodný.

Řeč – výslovnost beze změn, trochu více začal komunikovat.

Hrubá a jemná motorika – v normě, má rád pohybové hry, kreslení ho příliš nebaví.

Osobní hygiena, oblékání, stolování – osobní hygiena v normě, obléká se s dopomocí, ale je snaživý, naučil se jíst sám.

Zhodnocení výchovných a vzdělávacích postupů, doporučení:

Výchova a vzdělávání dle TVP, začal se více osamostatňovat. Na pochvalu reaguje velmi pozitivně. Spolupracuje s učitelkou i s dětmi. Komunikace s rodiči v normě.

Kazuistika č. 7

Nikola

Osobní a rodinná anamnéza:

Nikola žije v úplné rodině. Narodila se předčasně asi o 2 měsíce a má od narození problémy s jídlom. S prarodiči se navštěvují zřídka. Matka je učitelka na základní škole, tatínek pracuje jako vedoucí pracovník ve stavební firmě. Do školky vodí Nikolku většinou tatínek, vyzvedává ji maminka. Nikolka se nezúčastnila adaptačního programu ani jiných aktivit mateřské školy. Do mateřské školy nastoupila ve věku 3 let.

Adaptace v mateřské škole – při vstupu do třídy plakala, maminka první den strávila s dcerou ve třídě. Druhý den taktéž plakala, ale nechala se přemluvit ke vstupu do třídy. Jako pomůcku si nosila s sebou medvídka, s kterým spává a má ho i doma celý den při

sobě. Od začátku chodí na celodenní docházku. Do školy nastoupila ve věku tří let a jednoho měsíce.

Vztah k učitelce – je na ni fixována, učitelka komunikuje i s medvídkem, aby se přiblížila Nikolce. Na to Nikolka i medvídek reagují pozitivně.

Vztah k ostatním dětem – je hodná, bezproblémová, ráda si hraje se staršími dětmi.

Vztah ostatních dětí k dítěti – kamarádský, bez problémů.

Emocionální projevy – trošku plachá, ale klidná, vyrovnaná, je velmi snaživá a ctizádostivá.

Řeč – není jí příliš rozumět, mluví potichu, stydí se.

Hrubá a jemná motorika – příliš se nezapojuje do cvičení, spíše pozoruje, umí skládat puzzle, ráda kreslí.

Osobní hygiena, oblékání, stolování – rychle se učí, je snaživá, v oblékání potřebuje dopomoc, ale většinou se chce sama obléct, v jídle nesamostatná.

Jiné zvláštnosti – Nikolka má od narození problémy s přijímáním potravy, matka nás upozornila na problémy s jídlem, byly u výživového specialisty. Nikolka je zvyklá pít mléko a stravu má mixovanou. Ve škole pije pouze vodu a mléko, jí suchý rohlík.

Výchovné a vzdělávací postupy:

Komunikace s matkou je pravidelná, téměř každý den. Maminka nás upozornila, že by byla ráda, kdyby se Nikolka naučila jíst všechno. Vedoucí školní jídelny i kuchařka byly obeznámeny s touto skutečností a vyšly mamince i Nikolce vstříc. Výchova a vzdělání probíhají dle TVP. Učitelka se bude věnovat Nikolce více při jídle. Adaptační program absolvovala s maminkou.

Průběžná školní anamnéza (prosinec):

Adaptace v mateřské škole – proběhla úspěšně, Nikolka se postupně zapojila do řízených činností a do kolektivu. Stále chodí do školy s medvídkem.

Vztah k učitelce – ráno při příchodu do školy je ráda v přítomnosti učitelky, během dne si hraje s ostatními dětmi, občas se přijde ujistit, že tam učitelka je a že ji má ráda.

Vztah k ostatním dětem – bez problémů, kamarádká.

Vztah ostatních dětí k dítěti – rádi si s ní hrají.

Emocionální projevy -trošku plachá, ale klidná.

Řeč – beze změn.

Hrubá a jemná motorika – zapojuje se do pohybových aktivit, ale je opatrná. Jemná motorika v pořádku, ráda kreslí a skládá puzzle.

Osobní hygiena, oblékání, stolování – šikovná, zlepšuje se.

Zhodnocení výchovných a vzdělávacích postupů, doporučení:

Učitelka a matka pravidelně komunikují zejména ohledně stravování. Díky kuchařce, která se snažila vyhovět Nikolce, a péči učitelky, se Nikolka naučila jíst vodu z polévky, maso a omáčku. Adaptace proběhla bez větších potíží, výchova a vzdělání pokračuje dle TVP.

Kazuistika č. 8

Alžběta

Osobní a rodinná anamnéza:

Alžběta žije v úplné rodině. Má dva sourozence. Starší sestra chodí již jeden rok do mateřské školy a mladší bratr je doma s matkou. Matka je na mateřské dovolené, otec pracuje v soukromé firmě. Žijí s babičkou. Bětuška navštěvuje jednou týdně pravidelně lesní klub s maminkou a svými sourozenci. Adaptační program absolvovala. Od začátku docházky chodí na celý den. V době nástupu do školy měla Bětuška 3 roky a 6 měsíců.

Vstupní školní anamnéza:

Adaptace v mateřské škole – při ranním vstupu do třídy pláče, nechce se odloučit od matky, po domluvě jde se sestrou. Pokud je vodí ráno tatínek, je to lepší. Nosí si s sebou látkovou plenu z domu, se kterou i spí.

Vztah k učitelce – umí požádat o pomoc, ale příliš ji nevyhledává.

Vztah k ostatním dětem – lpí na své sestře, s kterou tráví celý den ve škole. Pokud něco potřebuje, sestra jí vždy vyhoví. S jinými dětmi si nehraje, ale pozoruje je.

Vztah ostatních dětí k dítěti – občas ji osloví, aby si šla s nimi hrát, ale nechce.

Emocionální projevy – je náladová, umí být milá a přítulná, ale také urážlivá, je citlivá, má svůj svět, hodně přemýšlí o všem.

Řeč – artikulační schopnosti zhoršeny, bohatá představivost při hovorech, sociální užití v normě.

Hrubá a jemná motorika – opatrná, spíše dělá vše jako sestra, ale snaží se, velmi nadaná v kreslení a tvoření.

Osobní hygiena, oblékání, stolování – v osobní hygieně je samostatná, v oblékání potřebuje dopomoc, ale je snaživá. Zpočátku jedla všechno, později začala kopírovat sestru a vybírat si.

Výchovné a vzdělávací postupy:

Adaptační potíže se daří pomalu odstranit, ale Bětuška dochází do školy nepravidelně. Výchova a vzdělání probíhají dle TVP. Komunikace s matkou normální. Matka upozornila učitelku na její výkyvy v chování. Učitelka to respektuje, návaly vzteku lze omezit změnou činností. Bětušce pomáhá, když si do školy nosí plínku z domu, má ji celý den při sobě.

Průběžná školní anamnéza (prosinec):

Adaptace v mateřské škole – občas ráno pláče, ale po domluvě s matkou a po kontaktu s učitelkou (podání ruky), vstupuje do třídy. Do řízených činností se příliš nezapojuje, ale nechá se přesvědčit.

Vztah k učitelce – občas vyhledá její blízkost, ale je samostatná.

Vztah k ostatním dětem – kamarádká, ale ráda si hraje sama.

Vztah ostatních dětí k dítěti – přátelský, rádi si s ní hrají.

Emocionální projevy - náladová, když není nálada, nedá se s ní domluvit, ale jinak hodná, má velkou fantazii.

Řeč – beze změn.

Hrubá a jemná motorika – při běhání a pohybových hrách je opatrná, v kreslení velmi nadaná, ráda skládá puzzle.

Osobní hygiena, oblékání, stolování – potřebuje dopomoc, ale je snaživá, a chce se oblékat sama.

Zhodnocení výchovných a vzdělávacích postupů, doporučení:

Výkyvům nálad se snaží učitelka předcházet pohovorem s Bětuškou a větší péčí o ni. Plínku občas nechává v šatně a zvládá to bez ní. Spaní ovšem ne. Bětuška je výtvarně nadaná, učitelka ji nechává při výtvarných činnostech více volnosti, aby mohla dostatečně rozvinout svůj talent. Jinak vše probíhá dle TVP. Sestra začala chodit do jiné třídy, ve které se připravují předškolní děti na základní školu. Snáší to dobře, občas se po domluvě s učitelkou zajde na sestru podívat, aby měla jistotu.

Kazuistika č. 9**David****Osobní a rodinná anamnéza:**

David se narodil předčasně asi o 1 měsíc. Žije v úplné rodině. Matka je na mateřské dovolené s mladším bratrem, který se taktéž narodil předčasně. Otec pracuje jako vedoucí pracovník v soukromé firmě, často jezdí na služební cesty. Maminka dříve pracovala jako učitelka v soukromé mateřské škole. Davídek absolvoval adaptační program. Rodiče se příliš neúčastní aktivit mateřské školy. S prarodiči se občas stýkají. David v době nástupu do mateřské školy byl ve věku 3 let a 3 měsíců.

Vstupní školní anamnéza:

Adaptace v mateřské škole – v prvních dnech trochu plakal, ale do třídy vstoupil. Nereaguje však na pokyny učitelky, nespolupracuje. Při jakékoliv změně pláče a má problém.

Vztah k učitelce – učitelku nevyhledává,

Vztah k ostatním dětem – s nikým si nehraje, pozoruje děti, do ničeho se nezapojuje, ani do cvičení.

Vztah ostatních dětí k dítěti – hraje si pouze s Nikolou, kterou zná z rodinného prostředí. Nikolka mu říká, co má jak dělat.

Emocionální projevy -klidný až spící, ale pokud je vybočení z pravidelnosti, vzteká se a pláče.

Řeč – špatně se s ním komunikuje, neumí říci, co potřebuje, zadržává v řeči. Pokud mluví o sobě, mluví v třetí osobě. Má malou slovní zásobu. Sociální užití řeči velmi opožděné.

Hrubá a jemná motorika – při cvičení a pohybových hrách se nezapojuje, ale i při pouhé chůzi je vidět špatná koordinace pohybu. Puzzle umí skládat, ale neumí držet tužku, celková spolupráce mezi rukama a nohama je zhoršena.

Osobní hygiena, oblékání, stolování – osobní hygiena zhoršena, neumí si umýt ruce, neumí se oblékat, neumí sedět u stolu a jíst s ostatními dětmi.

Výchovné a vzdělávací postupy:

Učitelka popsala matce situaci v mateřské škole a doporučila, aby ho naučila oblékat a stolovat. Matka mu před učitelkou vyhrožovala, že nepůjde na vláčky, pokud nebude spolupracovat. Dále pak matka řekla učitelce, že předpokládá, že se vše naučí ve školce. Vzhledem k tomu, že nespolupracuje, je potřeba nejprve zapracovat na adaptaci. Komunikace s rodiči, zejména s matkou, vážne.

Průběžná školní anamnéza (prosinec):

Adaptace v mateřské škole – režim dne a pravidelnost se osvědčila v adaptaci, ale při každé změně je problém, stále příliš nespolupracuje, ale je to lepší.

Vztah k učitelce – nerad se podřizuje pravidlům, často nespolupracuje, nerozumí delším větám, neví, co po něm učitelka vyžaduje.

Vztah k ostatním dětem - hraje si sám, většinou na jednom místě, příliš se nehýbe, občas si hraje s Nikolkou.

Vztah ostatních dětí k dítěti – nevyhledávají ho, jinak bez problémů.

Emocionální projevy – klidný až spící, má své rituály, které nerad mění.

Řeč – koktá, je mu špatně rozumět, což tvoří jazykovou bariéru mezi ním a dětmi, obtížně formuluje své myšlenky, malá slovní zásoba.

Hrubá a jemná motorika – velmi pomalý a opatrný, překážkovou dráhu zvládá s potížemi, často padá, spadne na záda při vycházce do kopce a neumí se zvednout. Puzzle skládá pořád dokola, kreslení ho nebaví.

Osobní hygiena, oblékání, stolování – osobní hygiena v normě, obléká se částečně samostatně, ale je velmi pomalý, při jídle nejí a opakuje si dopolední dění ve škole.

Zhodnocení výchovných a vzdělávacích postupů, doporučení:

Vzhledem k tomu, že je komunikace s matkou bez odezvy, musela si učitelka poradit s Davídkem sama. Rituály a pravidelnost režimu na něj působí pozitivně. Na každou změnu musí být včas připraven a učitelka musí být v jeho blízkosti a vysvětlovat mu, co se děje. Dále byla doporučena návštěva v pedagogicko-psychologické poradně, vzhledem k odlišnostem od ostatních dětí. Taktéž bylo citlivě matce naznačeno, aby se synovi více věnovala ve všech oblastech.

Kazuistika č. 10

Klára

Osobní anamnéza

Klára pochází z úplné rodiny. Žije s matkou a otcem. Otec pracuje jako automechanik, matka pracuje jako vedoucí pracovník v účetní firmě. Sourozence nemá. Ráno ji většinou vodí matka, odpoledne vyzvedává převážně tatínek, občas babička. Klára absolvovala adaptační program, aktivně se s maminkou účastní aktivit mateřské školy, pravidelně chodí cvičit do místního Sokola. V době nástupu do mateřské školy měla dva roky a šest měsíců. Nastoupila na celodenní docházku. Do mateřské školy byla rodiči hodně namotivována.

Vstupní školní anamnéza:

Adaptace v mateřské škole – ráno pláče, nechce se odloučit od matky, když matka odejde, okamžitě přestane. Je velmi šikovná, ale při řízené činnosti neudrží pozornost, chce si pouze hrát – sama i s dětmi.

Vztah k učitelce – lpí na učitelce, vyžaduje její pozornost, chce ji mít jenom pro sebe, nerespektuje pravidla, je zvyklá, že se jí vše přizpůsobí.

Vztah k ostatním dětem – kamarádká, ale chce řídit hru a chce, aby se jí děti přizpůsobily, často si hraje s kamarádem, kterého zná z rodinného prostředí.

Vztah ostatních dětí k dítěti – vyhledávají ji zejména pasivnější děti, má neuvěřitelnou představivost a nápady.

Emocionální projevy -na její věk vyrovnané, ctižádostivá, temperamentní, ale hodná a ráda pomáhá druhým.

Řeč – drobné nedostatky, slovní zásoba v normě, umí si říct o pomoc.

Hrubá a jemná motorika – v normě, v pořádku, pouze na vycházkách pomalá, ale snaživá.

Osobní hygiena, oblékání, stolování – velmi šikovná, téměř samostatná, nechce pomáhat.

Vzdělávací a výchovné postupy:

Učitelka přizpůsobila řízenou činnost časově potřebám Klárky, a postupně ji bude prodlužovat, než si zvykne. Jinak vše probíhá dle TVP a režimu dne. Na konci týdne bývá Klárka více plačtivá. Po domluvě s matkou, si matka zařídila v práci na každý pátek volno a Klárka chodí do mateřské školy pouze na čtyři dny v týdnu. Komunikace s matkou velmi dobrá, v počátku se po odchodu telefonicky spojovala s učitelkou z mateřské školy každý den a ptala se, jak se jí daří. Občas volala i během dne.

Průběžná školní anamnéza:

Adaptace v mateřské škole – zvykla si, vše bez problémů.

Vztah k učitelce – bez problémů, občas nerespektuje pravidla.

Vztah k ostatním dětem – kamarádká, ráda řídí hru a nerada se přizpůsobuje, ale dokáže to hezky říct.

Vztah ostatních dětí k dítěti – vyhledávají ji, ráda pomáhá druhým i starším dětem.

Emocionální projevy – vyrovnaná, vše v normě.

Řeč – beze změn, velmi šikovná, komunikativní.

Hrubá a jemná motorika – šikovná, vše v normě, ráda kreslí, skládá puzzle, ráda se zapojuje do pohybových her.

Osobní hygiena, oblékání, stolování – téměř samostatná, nechce pomáhat, velmi snaživá, umí jíst příborem.

Zhodnocení výchovných a vzdělávacích postupů, doporučení:

Klárka se adaptovala, je velmi šikovná na svůj věk. Výchova a vzdělání probíhají dle TVP. Komunikace s matkou je na výborné úrovni.

6.4 Interpretace a analýza výzkumu

Výzkumné šetření, které jsem provedla formou kazuistik, se zúčastnilo 5 chlapců a pět dívek. Cílem tohoto šetření bylo popsat mechanismy ovlivňující adaptaci dítěte při nástupu do mateřské školy.

POHLAVÍ DÍTĚTE

Přesto, že děvčata byla věkově mladší než chlapci, byly více kamarádké a lépe se zapojovaly do kolektivu. Také byly více empatické a pomáhaly druhým kamarádům. Co se týče řečových projevů, jsou děvčata obecně více řečově šikovnější, což se potvrdilo i z šetření.

Po emoční stránce, jsou děvčata více vyrovnaná a komunikativní, chlapci jsou zase klidnější a opatrní ve svých projevech.

V jemné motorice jsou děvčata šikovnější než chlapci.

V hrubé motorice jsou chlapci odváznější, pouze ve dvou případech měli chlapci problémy. Tito chlapci však měli nedostatky i v jiných oblastech, tudíž byla doporučena návštěva v pedagogicko-psychologické poradně.

Ve stravování, osobní hygieně a oblékání jsou to děvčata, která jsou samostatnější a ctizádobnější.

VĚK DÍTĚTE

Z anamnéz vyplývá, že chlapci byli v době nástupu spíše starší tří let. Děvčata byla tříletá, jedno děvče dokonce mělo při nástupu do mateřské školy dva roky a šest měsíců. Což nehrálo žádnou roli při adaptaci do mateřské školy.

PŘIPRAVENOST DÍTĚTE

Většina rodičů a dětí se zapojovala do aktivit mateřské školy. Polovina dětí se zúčastnila adaptačního programu, který nabízela mateřská škola. Přestože se děti zúčastnily aktivit a adaptačního programu, problémy s adaptací měla většina. Rodiče dětí, kteří měli mladší sourozence, byli v době nástupu jejich staršího dítěte na mateřské dovolené. Děti nechápou, proč je rodič odkládá do neznámého prostředí, když jsou doma s mladším sourozencem. Pokud dítě není dostatečně připraveno na docházku do mateřské školy rodiči a dítě má adaptační problémy, nachází se učitelka v těžké situaci. Pouze jedno dítě mělo v mateřské škole staršího sourozence a projevilo se to na rychlejší adaptaci.

RODINNÉ PROSTŘEDÍ

Učitelka musí respektovat soukromí rodiny, ale k lepšímu pochopení chování dítěte je potřeba, aby částečně poznala sociální zázemí rodiny a jejich výchovu a přístup k dítěti.

Výchova každé rodiny je nenahraditelná ale i individuální. Myslím, že není možné nalézt dvě rodiny, které vychovávají své děti stejně. I k tomu je nutno přihlížet a akceptovat to.

SPOLUPRÁCE S RODIČI

Všechny výchovné a vzdělávací procesy v mateřské škole by měly probíhat po vhodné a citlivé komunikaci s rodiči. Pro rodiče je nezbytné si uvědomit, že informace, na které se učitelka ptá, jsou počátky komunikace mezi nimi a slouží k lepšímu pochopení dítěte a následně k jeho začlenění do kolektivu. Výchovné postupy by měli být přínosné pro dítě a vždy za podpory rodičů a učitelů.

INDIVIDUÁLNÍ PŘÍSTUP

O každém dítěti, které přichází do mateřské školy, je potřeba přemýšlet a sledovat jeho verbální a neverbální projevy. Získat tím co nejvíce informací. Každé z dětí má specifické potřeby, kterým je nutno se v počáteční adaptaci přizpůsobit. To by měli vědět rodiče i učitelka a dostatečně tomu přizpůsobit rodinné i školní prostředí. I přesto, že jsem se setkala s tím, že mateřská škola neumožňovala dětem nosit si s sebou hračky z domova, z našeho šetření vyplývá, že to mělo kladný vliv při adaptaci dítěte.

DENNÍ REŽIM

Kladný vliv na adaptaci dětí měl pravidelný režim dne. Děti, pokud ví, co bude následovat, mají větší jistotu a jsou na dění v mateřské škole připraveny. Tím získávají důvěru i k učitelce a ostatním zaměstnancům školy.

Ze školních anamnéz lze zjistit, že i přesto, že většina dětí ráno plakala, během tříměsíčního pobytu v mateřské škole, tyto problémy téměř vymizely. Pouze v jednom případě, kdy chlapec na začátku neplakal a ve škole se mu líbilo, mě poté problémy docházet do mateřské školy.

ZÁVĚR

V bakalářské práci jsem se zabývala tématem socializace dítěte předškolního věku vlivem výchovy a vzdělání. Chtěla jsem se zaměřit více na adaptaci dítěte při nástupu do mateřské školy. Myslím si, že odborné publikace se věnují především předškolním dětem až v době při nástupu do základní školy, zejména pak školní zralosti dítěte předškolního věku.

V teoretické části jsem popsala průběh socializace v životě jedince. Dále pak jsem se věnovala socializačním procesům a jejich ovlivňování prostředím, výchovou a osobností každého jedince.

V další kapitole jsem se zabývala již předškolním dítětem. Nejprve jsem si rozdělila předškolní období na časové etapy. Poté jsem se soustředila na popis osobnosti dítěte a vývoj jeho sociálních a psychických funkcí a na jeho socializaci v předškolním období.

V další části jsem se soustředila na rodinu s předškolním dítětem. Nejprve jsem popsala funkce rodiny, které se jistě mění a vyvíjí s dobou. Dále pak na principy rodinné výchovy, které slouží k uspokojování psychických i fyzických potřeb dítěte. Rodinné prostředí, výchova a cit k dítěti jsou základní činitelé pro správnou socializaci dítěte, která je popsána v této kapitole.

Zpravidla v třetím roce života dítě nastoupí do mateřské školy. Jaké vlastně je poslání mateřské školy v dnešní společnosti? Jakým způsobem probíhá výchova a vzdělání v mateřské škole, socializací a socializačním procesy jsem se zabývala v další kapitole.

V poslední kapitole jsem popsala adaptaci dítěte v mateřské škole, zejména pak připravenost rodičů a mateřské školy na tento proces. Nedílnou součástí je komunikace mezi rodiči, pedagogem a dítětem.

V praktické části jsem formou kazuistik popsala adaptaci dítěte do mateřské školy a následné vzdělávací a výchovné postupy při adaptaci. Konkrétními případy jsem chtěla ukázat, k jakým situacím může v praxi dojít a jak je lze řešit. Děti, které byly v těchto případech pozorované, patřily mezi děti běžné. I přestože je evidentní, že každé z nich vyžadovalo individuální přístup a odlišnou pomoc, lze z tohoto výzkumného šetření vyvodit společné závěry, jakými jsou:

- dodržování pravidelných zvyklostí a rituálů,
- pravidelná komunikace mezi rodiči a pedagogy,

- individuální přístup ke každému dítěti,
- přizpůsobení třídního vzdělávacího plánu potřebám dítěte,
- kladný vztah k dítěti a citlivý přístup k jeho potřebám.

Při zpracování bakalářské práce jsem si uvědomila nezastupitelnou roli rodiny v životě dítěte. Rodiče si často neuvědomují, že doba strávená s dítětem, zejména pak první tři roky jeho života, je jedinečná a už nikdy se mu rodiče nemohou věnovat tak, jako v této etapě jeho života. Měli by ji proto co nejvíce využít ke společnému prospěchu. S nástupem do školy se mění život dítěte i celé rodiny a je ovlivňováno už po celý život.

Také jsem si uvědomila, že dítě nastupuje již ve třech letech na určitou formu vzdělání, která zpravidla končí kolem 20 roku. Do té doby si žilo spokojený život v okolí svých nejbližších a od tří let už musí pravidelně přijímat, vyrovnat se a přizpůsobovat se požadavkům, které na ně kladou různá školská zařízení ale i rodina. Bylo by tedy dobré v zájmu zdravého vývoje dítěte, aby mateřská škola, která je pro dítě prvním vstupem do neznámého světa, byla dobře připravena a dítě vzpomínalo na dětství, které v něm prožilo, kladně a spokojeně.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BEČKOVÁ, Ivana. Adaptace dítěte v mateřské škole. In: *Metodický portál www.rvp.cz* [online]. 2008, 11. 04. 2008 [cit. 2013-02-21]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/P/2215/ADAPTACE-DITETE-V-ATERSKE-SKOLE.html/>

BRUCEOVÁ, Tina. *Předškolní výchova: deset principů moderní pedagogiky a jejich aplikace v praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-068-5.

Česká republika. Školský zákon: Úplné znění zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), jak vyplývá z pozdějších změn. In: *SBÍRKA ZÁKONŮ* [online]. 2008. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/uplne-zneni-zakona-c-561-2004-sb>

DOŇKOVÁ, Olga. NOVOTNÝ, Jan Sebastian. *Vývojová psychologie pro sociální pedagogy*. Brno: Institut mezioborových studií, 2010.

HAVLÍK, Radomír. *Sociologie výchovy a školy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-717-8635-7.

HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007.

Hrajeme si, zpíváme, cestičky do světa hledáme!: Školní vzdělávací program na období od 1. 9. 2011 do 31. 8. 2013. In: *Základní škola a mateřská škola Moravské Bránice* [online]. 2011. [cit. 2013-03-21]. Dostupné z: http://zsmorbranice.sweb.cz/dokumenty/svp_ms.pdf

JEŘÁBKOVÁ, Blanka. *Mateřská škola jako životní prostor*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1993. ISBN 80-210-0830-X.

JŮVA, Vladimír. sen & jun. *Úvod do pedagogiky*. 3., dopl. vyd. Brno: Paido, 1997. ISBN 80-85931-39-7.

KOHOUTEK, Rudolf. *Sociální učení*. In: *Psychologie v teorii a praxi* [online]. 10. 11. 2008 v 14:01. 2008 [cit. 2013-01-08]. Dostupné z: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/0811/socialni-uceni>

KRAUS, Blahoslav. POLÁČKOVÁ, Věra. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido - edice pedagogické literatury, 2001. ISBN 80-731-5004-2.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-807-3673-833.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. ISBN 80-042-5236-2.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2004. ISBN 978-80-247-0870-6.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha:

Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 80-864-2919-9.

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha. 1. vyd. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2001. ISBN 80-211-0372-8. Dostupné z: <http://aplikace.msmt.cz/pdf/bilakniha.pdf>

PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3470-5.

Předškolní a primární pedagogika. Vyd. 1. Editor Zuzana Kolláriková, Branislav Pupala. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-717-8585-7.

Psychologie pro učitelky mateřské školy. 2., rozš. a přeprac. vyd. Editor Václav Mertin, Ilona Gillernová. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-807-3676-278.

SMOLÍKOVÁ, Kateřina. *Praktický průvodce třídním vzdělávacím programem mateřské školy*. Vyd. 1. V Praze: Výzkumný ústav pedagogický, 2006. ISBN 80-870-0004-8.

SVOBODOVÁ, Eva. *Vzdělávání v mateřské škole: školní a třídní vzdělávací program*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-807-3677-749.

SÝKORA, František. *Úvod do studia předmětu sociální komunikace*. Brno: Institut mezioborových studií, 2008.

ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Základy psychologie*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0841-3.

VÍZDAL, František. *Základy psychologie*. 2009. vyd. Brno: BonnyPress, 2009.

Výchovný styl jako stín vlastního dětství. *Rodina.cz: Každodeník o dětech a rodičích* [online]. 1999, 19.4.1999 [cit. 2013-03-02]. Dostupné z: <http://www.rodina.cz/clanek23.htm>